

**Saarde valla tuulepargi ja tuulepargi toimimiseks vajaliku taristu kavandamise kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi avaliku väljapaneku kestel laekunud arvamused ja seisukohad nende kohta**

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
<p><b>Maa-amet, 05.12.2024 nr 6- 3/24/11139-6</b></p>	<p><i>Planeerimisseaduse (edaspidi PlanS) § 99 lõike 1 kohaselt tehakse kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu eelvalik koostöös valitsusasutustega, kelle valitsemisalas olevaid küsimusi kohaliku omavalitsuse eriplaneering käsitleb. PlanS § 105 lõike 1 kohaselt esitatakse kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu koos keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruandega kooskõlastamiseks käesoleva seaduse § 99 lõikes 1 nimetatud asutustele.</i></p> <p><i>Maapõueseaduse (edaspidi MaaPS) § 15 lõike 7 kohaselt, kui planeeritaval maa-alal asub maardla või selle osa, kooskõlastatakse planeering PlanS sätestatud korras Kliimaministeeriumi või Vabariigi Valitsuse volitatud asutusega. Vabariigi Valitsus on korraldusega 03.07.2023 nr 182 „Volitus Maa-ametile maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavaks tegevuseks loa andmiseks ja planeeringute kooskõlastamiseks“ andnud Maa-ametile volituse anda lube MaaPS §-des 14 ja 15 nimetatud maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavaks tegevuseks.</i></p> <p><i>MaaPS § 14 lõike 2 kohaselt võib Kliimaministeerium või Vabariigi Valitsuse volitatud asutus lubada maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavat tegevust üksnes juhul, kui kavandatav tegevus ei halvenda maavara kaevandamisväärseks säilimise või maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda või halvendab maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda, kuid tegevus ei ole püsiva iseloomuga või halvendab maavara kaevandamisväärseks säilimise või maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda, kuid tegemist on ülekaaluka avaliku huviga ehitise, sealhulgas tehnovõrgu, rajatise või ehitusseadustiku tähenduses riigikaitse ehitise ehitamisega, mille jaoks ei ole mõistlikku alternatiivset asukohta, või tegemist on elektrituruseaduse tähenduses taastuvat energiaallikat kasutava elektrienergia tootmiseseadme ja seonduva taristu ehitamisega.</i></p>	<p>Võtame teadmiseks.</p>

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<p>Seisuga 03.12.2024 asub planeeringu territooriumil maavarade registris arvel olev Napsi turbamaardla (registrikaart nr 144). Kehtivaid kaevandamislubasid ega Keskkonnaametis menetluses olevaid kaevandamisloa taotlusi planeeringualal hetkel ei ole. Planeeringuala kattumine maardlatega on lähteseisukohtades kajastatud.</p>	
	<p>1. Lähteseisukohtade ja KSH programmi tabelis Tabel 2-3. Eriplaneeringuga kavandatava tegevusega eeldatavalt kaasnev keskkonnamõju, selle olulisus, mõju hindamismeetodid ja vajalikud uuringud on „geoloogia, pinnas ja maardlad“ valdkonna juurde mõju olulisusena ja selle käsitluse osas KSH aruandes märgitud (tsiteerin): „EP alal ei ole maardlaid ega mäeeraldisi. Põhjavesi on keskmiselt kaitstud“. Palume sarnaselt peatükis 2.6.7. Geoloogia ja maardlad tooduga märkida, et planeeringuala põhjaosa kattub väikeses osas Napsi turbamaardla 5. plokiga.</p>	Parandus sisse viidud.
	<p>2. Lähteseisukohtade ja KSH programmi tabelis Tabel 3-2. Huvitatud asutuste ja isikute loetelu on koostöö tegijana märgitud Maa-amet ja menetlusse kaasamise põhjendusena toodud (tsiteerin): „Kooskõlastab eriplaneeringuid, kui planeeritav maa-ala asub keskkonnaregistri maardlate nimistus oleval maardlal või selle osal“. Täpsustame, et keskkonnaregistri asemel peetakse maavarade arvestust nüüdseks maavarade registris. Maardlatega seoses palume edastada planeering kooskõlastamiseks MaaPSus märgitud asutusele. Tedaolevalt annab MaaPS alusel kooskõlastusi alates 01.01.2025 Eesti Geoloogiateenistus.</p>	Võtame teadmiseks, parandus sisse viidud.
	<p>Palume planeeringu jooniste koostamisel kasutada maavarade registris arvel olevate maardlate ja mäeeraldiste teenindusmaade piire. Ajakohaste andmete saamiseks on võimalus 2024. a kasutada WFS-teenust aadressil</p> <p><a href="https://teenus.maaamet.ee/ows/maardlad?service=WFS&amp;version=1.1.0&amp;request=GetCapabilities">https://teenus.maaamet.ee/ows/maardlad?service=WFS&amp;version=1.1.0&amp;request=GetCapabilities</a> või laadida andmed alla aadressilt <a href="https://teenus.maaamet.ee/ows/maardlad?service=WFS&amp;version=1.1.0&amp;request=GetCapabilities">Maavarade registri andmete allalaadimine   Geoportaal   Maa-amet (maaamet.ee)</a>.</p>	Võtame teadmiseks ja arvestame edasises planeerimismenetluses. Parandus joonistel/joonise pealkirjades sisse viidud.

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<i>Joonistele palume lisada info, mis kuupäeva seisuga maardlate ja mäeeraldiste andmeid on kasutatud.</i>	
	<i>Palume hoida Maa-ametit kursis planeeringu edasise menetlemisega ning edastada planeering kooskõlastamiseks MaaPSus märgitud asutusele.</i>	Võtame teadmiseks ja arvestame sellega edasises planeerimismenetluses.
<b>Transpordiamet, 12.12.2024 nr 7.2- 2/24/19496-2</b>	<i>Võttes arvesse, et kõnealune eriplaneering on olemasoleva tuulepargi edasiarendus, palume arvestada järgnevaga:</i>  1. <i>Kui edasiarendusega soovitakse rajada tuulikuid, mis on olemasolevatest kõrgemad, siis tuleb eraldi hinnata nende mõju instrumentaallennuprotseduuridele. Täpsema hinnangu saab anda, kui on teada kavandatavate tuulikute asukoht ning täpne kõrgus.</i>	Võtame teadmiseks. Vajadusel arvestame edasise töö käigus.
	2. <i>Planeeringu asukoha eelvaliku tegemisel arvestada, et elektrituulikute minimaalne kaugus infrastruktuuri suurtest elementidest (kõrgepingeliinid, riigimaanteed, raudtee, gaasitrass, telekommunikatsiooni mastid) peab olema võrdne elektrituuliku kogukõrgusega (torn+tiiva pikkus).</i>	Võtame teadmiseks ja arvestame edasises planeerimisprotsessis.
	3. <i>Ehitusfaasis kavandatud tegevuste kirjelduses on sobilik käsitleda riigiteede (ajutise) liikluskorralduse ja ümberehituse vajadust seoses ehitusaegse transpordiga, sh eriveostega.</i>	Võtame teadmiseks ja arvestame edasises planeerimisprotsessis.
<b>Transpordiamet, 06.09.2021 nr 7.1- 2/21/18683-2</b>	<i>Eriplaneeringu koostamisel arvestada, et 290 meetri kõrgused tuulikud võivad mõjutada Pärnu lennuvälja instrumentaalprotseduure. Strateegilise mõju hindamiseks palume teha täiendavalt koostööd Transpordiameti lennuliiklusteeninduse ja lennuväljade üksusega.</i>	Võtame teadmiseks ja arvestame koostöö vajadusega järgnevad planeerimisprotsessis.
	<i>Lisaks teeme ettepaneku määrata riigiteede liikluskorralduse ja ümberehituse vajadus seoses eriveostega.</i>	Võtame teadmiseks. Vajadusel arvestame edasise töö käigus.

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
<b>Muinsuskaitseamet, 19.12.2024 nr 5.1-17.5/1806-6</b>	<p>Muinsuskaitseamet on oma varasemas, 06.10.2024 edastatud kirjas (nr 1.1-7/2330-2) andnud seisukohad esialgsele tuulepargi eriplaneeringule, mis kattis käesolevaga võrreldes väiksemat maa-ala (vt lisa 1). Varasemale planeeringualale ei jäänud riikliku kaitse all olevaid mälestisi, arvel olevaid mälestisi, TÜ arheoloogiateadete andmebaasis registreeritud muistiseid, teada olevaid looduslikke pühapaiku ega võimalikke arheoloogiatundlikke alasid. Siiski rõhutati, et piirkonnas võib esineda mereliste setete alla mattunud kiviaja asulakoha kultuurkihti, mille osas tuleb kaevetööl tähelepanelik olla. Nimetatud seisukohtadega tuleb arvestada ka käesolevas eriplaneeringus.</p>	<p>Teadmiseks võetud. KSH programmi on täpsustatud.</p>
	<p>Käesoleva lähteseisukohtade ja mõjude hindamise programmi lk 30 on välja toodud, et planeeringualale jääb üks arheoloogiamälestis, Sootee. Märgitud on, et planeeringu koostamisel tuleb ehitiste asukohana välistada kultuurimälestis Sootee ning KSH aruandes tuleb hinnata mõju maastikule eelkõige visuaalse mõju kontekstis.</p>	<p>Võtame teadmiseks ja ettepanekuga arvestatakse</p>
	<p>Esitame KSH programmile järgnevad täiendused:</p> <p>1. Hinnata keskkonnamõju hindamise käigus lisaks visuaalsele mõjule ka mõju arheoloogiapärandile.</p>	
	<p>2. Lisaks riikliku kaitse all olevatele mälestistele paikneb planeeringu alal arheoloogiatundlik ala Kamali asulast idas ja kirdes (vt lisa 2). Info koos kaardikihtide ning seletuskirjaga edastatakse käesoleva vastuse lisana.</p>	<p>Teadmiseks võetud ja KSH programmi on täiendatud.</p>
	<p>3. Muinsuskaitseamet soovib tungivalt arheoloogiatundlikule alale ehitamist vältida, kuna seal on suur tõenäosus arheoloogilise kultuurikihi esinemiseks. Juhul, kui ehitustegevust (mh toimimiseks vajalik taristu) alale siiski kavandatakse, tuleb seal planeerimise faasis teostada arheoloogiline uuring (meetod: eeluuring koos detektoriuuringu ning prooviaukude kaevamisega). Eeluuringu tulemusel peab olema võimalik kujundada seisukoht, kas ja millises ulatuses on planeeringu alal arheoloogiline kultuurkiht säilinud. Selle põhjal saab hinnata tegevuse mõju</p>	<p>Võtame teadmiseks. Vajadusel arvestame edasise töö käigus.</p>

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<p>arheoloogiapärandile ning meetmeid selle vähendamiseks (sh edasiste uuringute vajadust, mahtu, meetodikat ja maksumust ning seda, kuhu oleks mõistlik eriplaneeringus ette nähtud tuulikud ning kaasnev taristu kavandada).</p>	
	<p>4. Ehitustegevuse negatiivse mõju minimeerimiseks tuleb arvestada sellega, et kaevetöödel aladel, kus eeluuringu tulemustel leidub või võib leiduda arheoloogiline kultuurikiht a, tuleb tagada arheoloogiline uuring (meetod: arheoloogiline jälgimine, in situ kultuurikihi ilmnemisel arheoloogiline kaevamine).</p>	Teadmiseks võetud.
	<p>5. Lisada arheoloogiamälestise viitele ka reg-nr 11804.</p>	Parandus sisse viidud.
<p><b>Muinsuskaitseamet,</b> <b>06.10.2021 nr 1.1-7/2330-2</b></p>	<p>Pinnasetöödel tuleb arvestada arheoloogiliste leidude ja arheoloogilise kultuurikihi ilmsikstuleku võimalusega. Muinsuskaitseadusest tulenevalt (§ 31 lg 1, § 60) on leidja sellisel juhul kohustatud tööd katkestama, jätma leiu leiukohta ning teatama sellest Muinsuskaitseametile.</p>	Teadmiseks võetud
	<p>Antud aladel toimuvatel pinnasetöödel tuleb mereliste setete (liivade) alla mattunud kiviaegsete asulakohtade esinemise võimaluse tõttu tähelepanu pöörata selgetele pinnase värvuse (tume pinnaseviirg heledamate liivade vahel) muutustele kõigis sügavustes 1 meetrist sügavamal (võib olla ka näiteks 5 või 7 m) liivases pinnases. Antud tähelepanekutes anda Muinsuskaitseameti arheoloogianõunikule koheselt teada.</p>	Teadmiseks võetud.
<p><b>Keskkonnaamet,</b> <b>19.12.2024 nr 6-5/24/23253-2</b></p>	<p>1. Ptk 1, lk 6-7 on kirjeldatud eriplaneeringu võimalikke koostamis- ja menetlusvõimalusi. Paraku ei ole dokumendist võimalik leida, millist suunda soovitakse eelkõige valida – kas kehtestada planeering eelvaliku etapi järel ja jätkata projekteerimistingimuste menetlusega või koostada kahe-etapiline eriplaneering. Meie hinnangul on suuna valiku põhimõtteline selgitamine oluline juba planeeringu praeguses etapis, kuna sellest sõltub planeeringu ja KSH (ning KSH aluseks olevate uuringute) täpsusaste. Eelnevaga seoses soovitame pidada silmas ka direktiivi (EL) 2023/24131 ülevõtmiseiga kaasnevaid perspektiivseid arenguid tuuleparkide</p>	<p>Eesmärk on kehtestada planeering eelvaliku etapi järel, kuid näeme et looduskaitsealadest uuringutest tulenevalt on vajadus teatud alade osas jätkata kahe-etapilise menetlusega.</p>

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<p>planeerimise ja loamenetluse põhimõtetes (eelkõige atmosfääriõhu kaitse seaduse jt teiste seaduste muutmise seadusega kavandatavat eelisarendusalade määratlust).</p>	
	<p>2. Alaptk 2.6.6, lk 26 on Natura eelhindamisel järelstatud, et mõju Kikepera linnualale on välistatud. Hinnangus on tuginetud eelkõige linnuala kaitse-eesmärgiks olevate linnuliikidega seonduva analüüsi „Üle-eestiline maismaalinnustiku analüüs“ (maismaalinnustiku analüüs) tsoon 1 ja 2 aladele. Mainitud lähenemisega ei saa nõustuda. Meie hinnangul peegeldavad maismaalinnustiku analüüsi tsoonid 1 ja 2 reeglina olulise mõju esinemist, tsoon 3 aga olulise mõju esinemise võimalust. Maismaalinnustiku analüüsi kohaselt on tsoon 3 tähelepanu vajav ala, kuhu tuulikute planeerimisel tuleb (eel)uuringuga selgitada sihtliigi esinemist alal või sihtliigi elupaigakasutust või hinnata hukkimisriski vms. Seega ei saa ettevaatusprintsipi arvestades Natura eelhindamisel piirduda vaid tsoonide 1 ja 2 ulatusega, vaid on vaja ka kontrollida, kas maismaalinnustiku analüüsi tsoon 3 ulatuses arendamisel võivad kaasneda niivõrd olulised mõjud, mis ohustaksid linnuala terviklikkust.</p>	<p>KSH programmi on vastav parandus sisse viidud ja lisatud, et pärast linnustiku uuringu valmimist, antakse täiendav hinnang Kikepera linnualale Natura eelhinnanguga ja vajadusel jätkatakse Natura asjakohase hindamisega.</p>
	<p>3. Alaptk 2.6.1, lk 20 Olemasolevas Saarde tuulepargis teostatava seire tulemusi kasutatakse käesoleva KSH aruande koostamisel. Lisaks valmib 2024. aasta lõpuks EP ala linnustiku uuring. KSH aruande koostamisel lähtutakse täiendava uuringu ja seire tulemustest. Kas täiendava uuringu all on mõeldud 2024. aasta lõpuks valmivat linnustiku-uuringut või veel lisanduvat uuringut?</p>	<p>Täiendava uuringu all on silmas peetud 2024 (2025 ) valmivat linnustiku uuringut. Täiendavana on ette nähtud musta-toonekure uuring seoses toitumisaladega.</p>
	<p>4. KSH programmist selgub, et linnustiku ja nahkhiirte uuringud on juba teostatud ning uuringud valmivad käesoleva aasta lõpuks. KSH programmis puudub täpsem ülevaade teostatud või teostamisel olevate uuringute mahust (nt uuringute ajaline kestvus) ja meetodikast, et oleks tagatud kindlus, et uuringud on teostatud piisava põhjalikkusega. Samuti puudub selgus, kas uuringutena on mõeldud nõ eeluuringut, mis peaks andma suunad edasiseks või lõpliku uuringuga, mille käigus hinnatakse konkreetse planeeringulahenduse mõjud. Meie hinnangul on tegemist olulise puudujäägiga, arvestades ka meie kirja p 1 märgitud ning KSH programmi lk 16</p>	<p>Meile teadaolevalt on Keskkonnaamet linnustiku uuringuga tutvunud ja haudelinnustiku inventuuri uuringu meetodika kooskõlastanud 04.03.2024 kirjaga nr 7-9/23/21472-6.</p>

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<p><i>kirjutatud: Juhul, kui KSH käigus lisanduva info alusel osutuvad vajalikuks täiendavad uuringuid või analüüse, kaalutakse nende läbiviimist KSH raames või määratakse nende elluviimise vajalikkus järgnevatesse planeerimis- ja projekteerimisetappidesse.</i></p> <p><i>4.1. Keskkonnaameti poolt on koostatud tuulearenduste elustiku-uuringute miinimumnõuete juhise, mis täpsustab 2022. aastal valminud maismaalinnustiku analüüsi meetodikat, mida on linnustikku puudutavates küsimustes osaliselt juba arvestatud (lk 13–14 Tuuleparkide rajamiseks on määratud tuuleenergeetika alad (ORME alad), mille väljaselgitamisel on arvestatud ruumianalüüsi (sobivusanalüüsi) tulemusi, analüüsi „Üle-eestiline maismaalinnustiku analüüs“ (Eesti Ornitoloogiaühingu, Kotkaklubi, 2022) tulemusi ja keskkonnamõju strateegilise hindamise, sh Natura asjakohase hindamise tulemusi.). Meetodikast hälbimine on lubatud, kui see on eelnevalt meiega kooskõlastatud või esitatakse põhjendused ja tõendid, miks oli vaja meetodikat muuta.</i></p>	
	<p><i>4.2. Uuringu alade piirid ning uuringute tulemused (uuritud alad, kuupäevad, loendustulemused jne), mis esitatakse koos eriplaneeringu ja KSH aruandega, palume esitada ka digitaalsete kihtidena.</i></p>	<p>Teadmiseks võetud. Ettepanekuga arvestatakse.</p>
	<p><i>5. Alaptk 2.7, lk 40-42 on loetletud Saarde vallaga seotud menetluses olevaid tuulepargi eriplaneeringuid, kuid käsitlemata on nendest lähedamal arendatav Lode tuulepark Läti Vabariigis, millel on eeldatav mõju Saarde valla väike-konnakotkastele. Seega tuleb koosmõjusid hinnata ka Lode tuulepargi arendusalaga arvestavalt.</i></p>	<p>Teadmiseks võetud. KSH programmi on vastav parandus sisse viidud. Kumulatiivsete mõjude hindamisel arvestatakse Lode tuulepargi avalikult kättesaadavate andmetega, mis on KSH aruande koostamise ajahetkel avalikustatud.</p>
	<p><i>6. Alaptk 3.3, tabel 3-3. KSH programmis on lk 20 kinnitatud, et kõik varasemad uuringud viitavad eriplaneeringu piirkonna olulisust eelkõige must-toonekure ja väike-konnakotka toitumisalana. Linnustiku eksperdina on kavas kaasata Xenus OÜ eksperte. Meie hinnangul tuleb ekspertgruppi kaasata mainitud kahe liigi uurimise ja</i></p>	<p>Linnustiku seire teostamisse on lisaks kaasatud Urmas Sellis, kes teostab olemasolevate tuulikute puhul seiret väike-konnakotkale. Täiendavalt on</p>

<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<i>seirega pikaajalist kogemust omavaid liigieksperte, eriti juhul kui kavandatakse eriplaneeringu kehtestamist asukoha eelvaliku etapi järgselt.</i>	Urmas Sellisel koostamisel musta-toonekure uuring seoses lähedal paiknevate toitumisaladega.
<b>Põllumajandus- ja Toiduamet, 30.12.2024 nr 6.2-1/8540-1</b>	<p><i>Eriplaneeringus käsitletav ala kattub 993,7 ha ulatuses maaparandusehitiste alaga ning sellel asub 11,42 km eesvoole ning 5,63 km riigi hoolduses olevaid ühiseesvoole. Kuivendatud maa-aladele ehitamisel on oluline tagada maaparandussüsteemide jätkusuutlik funktsioneerimine vältimaks veerežiimi muutusi. Veerežiimi muutused mõjutavad maad kui maaomanike vara. Mida vähem maaparandussüsteemi alapid, eelkõige maaparandussüsteemi toimimist tagavaid rajatise (drenaaž, kollektorid, eesvoolud, kuivenduskraavid jms) tuulikute ja taristu rajamine puudutab, seda kuluefektiivsem tuulikutaristu rajamine maaparanduslikust aspektist on.</i></p> <p><i>Eriplaneeringu koostamisel tuleb käsitleda võimalikku mõju maaparandussüsteemidele ja maaparandussüsteemidega hõlmatud maa-aladele ja seada nõuded nende säilitamiseks või rekonstrueerimiseks. Eriplaneeringu edasistes etappides tuleb anda selge kirjeldus, kuidas ning millises mahus maaparandussüsteemid toimima jäävad ning milliseid meetmeid kasutatakse selleks, et maaparandussüsteemid nende kasutamise kestel vastaks maaparanduseaduse § 5 lõigetes 1-8 esitatud maaparandussüsteemi nõuetele ja et oleks tagatud maaparandussüsteemi ehitiste ja rajatiste korrashoid ning toimimisvõime.</i></p>	Võtame teadmiseks ja arvestame edasises planeerimisprotsessis. KSH programmi on vastav parandus sisse viidud.
<b>Kaitseministeerium, 06.01.2025 nr 12-1/24/449-3</b>	<p><i>Kaitseministeerium tugineb oma seisukoha kujundamisel kaitseministri 26.06.2015 määrusele nr 16 „Riigikaitselise ehitise töövõime kriteeriumid, piirangute ruumiline ulatus ja andmed riigikaitselise ehitise töövõimet mõjutavate ehitiste kohta“, mille § 6 kohaselt ei tohi ehitise püstitamise vähendada raadioseadmete töövõimet.</i></p> <p><i>Kaitseministeeriumi hinnangul asub edasiarenduse eriplaneeringu ala osaliselt Kaitseväe strateegilise sidevõrgu raadiosidelinkide piiranguvööndis ning sinna planeeritud elektrituulikud võivad vähendada olulises ulatuses riigikaitseliste ehitiste töövõimet. Nimetatud eriplaneeringu asukoha eelvaliku alas tuleb</i></p>	Teadmiseks võetud. Arvestatakse koostöö ja kooskõlastamise vajadusega järgnevatel planeerimisprotsessides.



<b>Koostöö tegija</b>	<b>Esitatud arvamuse sisu</b>	<b>Valla põhjendatud seisukoht arvamuse kohta</b>
	<i>Kaitseministeeriumiga kooskõlastada iga üksiku tuuliku täpsed geograafilised koordinaadid sõltumata planeeritavate tuulikute kõrgusest ning see tingimus kehtib ka peale Mandri-Eesti kompensatsioonimeetmete rakendamist.</i>	

<p><b>Kliimaministeerium,</b> <b>16.01.2025 nr 7-15/24/4254-4</b></p>	<p>1. Alates 01.01.2025 on maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavaks tegevuseks loa andmiseks ja planeeringute kooskõlastamiseks volitatud Eesti Geoloogiateenistus. Palume kaasata Eesti Geoloogiateenistus planeeringu menetlusse.</p>	<p>Teadmiseks võetud</p>
	<p>2. Palume KSH aruandes hinnata ka kliimamuutuste mõju kavandatavale tegevusele ning kliimarisikide maandamise võimalusi.</p>	<p>Kliimakindluse tagamine on oluline arendustegevuse kavandamisel. Tehnilisi lahendusi projekteerides on loomulik ja arendaja huvides arvestada parima võimaliku teadmisega võimalike ekstreemsete ilmastikutingimuste osas. Riskide maandavate meetmete kavandamine on tehniliste lahenduse väljatöötamise osaks, seega ei tegeleta sellega KSH käigus.</p>
	<p>Lisaks märgime, et tulenevalt asjaolust, et planeeritav tuulepargi edasiarendus paikneb Eesti-Läti piirist ligikaudu 7 km kaugusel, teavitas Kliimaministeerium 08.01.2025 kirjaga nr 7-15/24/4254-3 projektist Läti Vabariiki.</p>	<p>Teadmiseks võetud, arvestame sellega edasises planeerimismenetluses.</p>
<p><b>Kaasatav asutus või isik</b></p>		
<p><b>A.T, e-kiri:</b> <b>13.12.2024</b></p>	<p>Rõõm kuulda :) Palun, kas sa oskad öelda, mida see tähendab Kamali külas, Tanieli talule? Minu õde elab seal koos abikaasaga ja mul oleks väga oluline neile teada anda muutustest või piirangutest/kitsendustest või talumistasust jne. Kahjuks õel ei ole e-posti :(</p>	<p>Teiega seotud kinnistu jääb eriplaneeringu eelvaliku alade hulka. Planeerimismenetlus on alles algusjärgus. EP ja koostatav KSH annab vastused kas ja millises ulatuses on võimalik ala arendada. Juhul kui planeeringuga kavandatava detailse lahendusega rajatakse tuulik kinnistule 71101:004:0155 on võimalus tulevikus</p>

		antud talukompleksil talumistasu saada.
<b>R.R, e-kiri: 14.11.2024</b>	<i>Tere jah tehke, kedagi ei sega on minu arvamus. Allkirjastasin digitaalselt.</i>	Seisukoht teadmiseks võetud.
<b>T.K, e-kiri: 14.11.2024</b>	<i>Ma soovin lisada tuuleparkide arendamise alasse ka kinnistud: 71101:004:0169 ja 71101:004:0160.</i>	Antud kinnistud jäävad eeldatavalt kaitseministeeriumi raadioluurepiirangute tsooni ja neile aladele ei ole võimalik tuulikuid kavandada.
<b>E.N, e-kiri: 04.12.2024</b>	<i>ilus ja tore pikk jutt, aga mitte kusagil ei ole kirjas seda, mis KASU hakkavad konkreetselt inimesed saada. eriti need kes on nende tuulikute lähedal. kui esimeses etapis oli pikk ja lohisev kirjavahetus, et paneks siis investeeringute käigus neti ära, siis tuli sealt ainult ilus ümmargune jutt. miks peab üks inimene saada 100, ja 100 inimest ei saa mitte ühtegi? igaljuhul tuleb vallaharvas tagajalgadele ajada, et see arendus ei areneks edasi. tuleb mingi onku, riisub rammusa koore ja kohalikele jääb vaid pealt vaadata, ei ole ikka päris nii lootus on, et sõja korral on need head märklaud.</i>	Tuuleparkide rajamine on kulutõhus viis toota Eestis taastuvelektrit ning muuta elektritootmist tulevikukindlamaks ning keskkonnasäästlikumaks.  Tuuleparkide rajamise sisulist vajadust selgitab KSH lähteseisukohtade peatükk 1.3. Need majapidamised, mis jäävad lähemale kui 2 km, hakkavad saada seadusega ette nähtud talumistasu.

<p><b>A.M, e-kiri: 30.12.2024</b></p>	<p><b>1. Kohaldatavate müranormide ebapiisavus rahvatervise kaitsmisel</b></p> <p>a) Riikides, kus on palju tuulikuid, nagu Taani ja Saksamaa, on tuulikute tekitatava kuuldava müra lubatud piirväärtused madalamad kui Eestis:</p> <p><a href="https://epanet.eea.europa.eu/reports-letters/reports-and-letters/ig-noise_critical-noise-values-in-eu.pdf/@@download/file/IG%20Noise_Critical%20noise%20values%20in%20EU.pdf">https://epanet.eea.europa.eu/reports-letters/reports-and-letters/ig-noise_critical-noise-values-in-eu.pdf/@@download/file/IG%20Noise_Critical%20noise%20values%20in%20EU.pdf</a></p> <p>„Tuuleparkide müra häirivuse lävendina on erinevate uuringute analüüsi tulemusena välja pakutud 35 dB (Schmidt et al, 2014).“</p> <p>Sama väärtus 35 dB kehtib ka Saksamaal (Taanis vastavalt 37 dB). Ometigi lähtutakse Saarde vallas öise kuuldava tööstusmüra puhul sihtväärtusest 40 dB. Samuti on Eestis kehtivad müranormid keskmise põhisel, mis tähendab, et müra tipptase võib öisel ajal lugematu arv kordi ületada nimetatud 40 dB, peasi, et öise aja (23.00 kuni 7.00) keskmine jääb 40 dB piirese. See tähendab, et inimese ööuni võib öö jooksul olla selle normi järgimisel palju kordi häiritud (inimene ärkab), mistõttu on Eestis aastaajast tulenevalt (eeskätt kevadisel ja sügisel tuulterikkal perioodil) võimalik, et tuulepargi läheduses ei saa kroonilise unepuuduse tõttu elada juba ainuüksi kuuldavast mürast tingitud häiringu tõttu.</p> <p>b) KSHs viidatakse dokumendile: „Keskkonnaministeerium, 2021. Müraga arvestamine tuulikute planeerimisel. <a href="https://envir.ee/keskkonnakasutus/valisohk/mura">https://envir.ee/keskkonnakasutus/valisohk/mura</a>“</p> <p>Nimetatud dokumendis väidetakse vääralt, et madalsageduslik ja infraheli pole tuulikute puhul olulised, samuti väidetakse vääralt järgmist: „Müra varjestavad mingil määral puud ja muu lehestik. See on toimiv eriti väikese tuulekiiruse puhul, samuti „peidab“ väiksema tuulekiirusega kaasnev müra madalama sagedusega müra.“ Füüsikareeglitest ning helilainete levimise seaduspärasest tulenevalt ei peida tuulemüra madalama sagedusega müra. Madalsageduslikud helilained ei kao tuule olemasolul kuhugi, vaid kanduvad endiselt edasi. Sõltuvalt tuule kiirusest võib vähesel määral pikeneda lainepikkus ning muutuda helisagedus (Hz). Mitmest tuulikust lähtuvate helilainete ristumisel need võngete samaaegsuse korral ühtivad, mille tulemusel nende</p>	<p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist vastavalt Eestis kehtivatele määrustele ja normidele pädevate ekspertide poolt. Mõju hindamine annab vastused ka Teie poolt tõstatatud küsimustele.</p> <p>Kliimaministeeriumi tellimisel on koostamisel töö Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.</p> <p>Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetset ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning</p>
---	--	--

	<p><i>amplituud suureneb, helilained võimenduvad ja muutuvad intensiivsemaks. See on tuulepargi kumulatiivse mõju puhul kõige ebasoodsam olukord.</i></p> <p>c) <i>Väidetakse: „Lisaks üle 8 m/s tuule korral hakkab looduslik tuulemüha varjestama tuulikute müra.“</i>  <i>Samas ei olene kuuldava tuulemüra tugevusest tuulikumüra levimine. Tuul, olenemata oma kiirusest, kannab tuuliku helilained edasi ning tegelikult tekib hoopis tuulemüra ja tuulikumüra koosmõju. See on väga oluline tegur, kui helilained jõuavad tahke objektini (nt eluhoone) ning põhjustavad selle (nt vundament, seinad, katus) vibreerimist.</i></p> <p>d) <i>KSH müra modelleerimisel kasutatud standard ei ole adekvaatne:</i>  <i>„Arvestades aga teadusuuringutest tulenevaid järeldusi, et tuulikute müra on oma iseloomult häirivam kui nt liikluse müra ning asjaolu, et ISO 9613-2 ei ole otseselt mõeldud suurte kaugustel müra hindamiseks, siis on õigustatud tuuleparkide mürahinnangutes konservatiivse lähenemise kasutamine.“</i>  <i>KSH koostajad ise tunnistavad, et standard, mida nad kasutavad, ei ole tuulikumüra hindamiseks adekvaatne.</i></p> <p>e) <i>KSH nenditakse: „Madalsageduslikule mürale kehtivad tasemed on toodud sotsiaalministri 04.03.2002 määruse nr 42 „Müra normtasemed elu- ja puhkealal, elamutes ning ühiskasutusega hoonetes ja mürataseme mõõtmise meetodid“ lisa (tabel 11). Määruse lisa kohased helirõhutasemed madalsagedusliku müra häirivuse hindamiseks elamute elu- ja magamisruumides ning nendega võrdsustatud ruumides öisel ajal on toodud järgnevas tabelis. Tegu ei ole seega välisterritooriumil kehtivate normidega, vaid hoonetes sees kehtivate normtasemetega.“</i>  <i>KSH esitatud madalsagedusliku heli väärtused eluruumides on kordades kõrgemad kui Taanis kehtivad analoogsed normid. Taanis on vahemikus 10–160 Hz tuuliku müra piirväärtus eluruumides 20 dB kogu sagedusvahemiku ulatuses. Eestis on aga need normtasemed sama sagedusvahemiku puhul 34–95 dB (erinevus sõltuvalt sagedusest 1,7 kuni 4,75 korda).</i></p>	<p>vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p> <p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitluseks ja hindamiseks.</p> <p>Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.</p>
--	--	---

*Siinjuures tuleb silmas pidada, et Taani suurim maismaatuulepark koosneb 22 tuulikust igaüks võimsusega 3,3 MW ja tiiviku läbimõõduga 112 meetrit ning kõigi Taanis asuvate maismaatuulikute keskmine võimsus on vaid ligikaudu 1,2 MW. Eestis paigaldatakse aga meretuulikutega võrdväärseid tuulikuid maismaale, tiiviku läbimõõduga 160-180 meetrit. Mida suurem on tiiviku läbimõõt, seda pikem, laiem ja raskem laba, seda suurem laba tipu joonkiirus ning seda tugevam ka lööklaine, mis tekib laba möödumisel tuuliku mastist. 180-meetrise tiiviku puhul on pöörlemissagedusel 20 p/min laba tipu joonkiirus 678 km/h, mis on võrreldav reisilennuki lennukiirusega.*

*Eestis kehtivad tööstusmüra sihtväärtused, samuti madalsagedusliku heli soovituslikud väärtused ei ole maismaal asuvate meretuulikute puhul adekvaatsed ega kaitse rahvatervist vajalikul määral.*

*f) KSH müra, infraheli ja vibratsiooni uuringud on omakasupüüdliselt ühekülgsed ega kajasta maailmas tehtud väliuuringute tegelikke läbilõikelisi tulemusi.*

*Näiteks, 2012. aasta detsembris avaldati USAs nelja uuringufirma koostatud ühisraport (Shirley Report) Shirley tuulepargi ja tuulikutest lähtuva madalsagedusliku müra kohta, milles leiti, et tuulegeneraatorid (Nordexi tuulikud 2,5 MW, kõrgus ca 150 m) kujutavad endast tõsist ohtu inimtervisele.*

**Saarde tuulepargi näitel** on lähimast tuulikust 2-2,5 km kaugusel elavad inimesed esitanud Saarde vallavalitsusele kaebuseid müra ja infraheli, samuti ööund häiriva vibratsiooni kohta.

*Tuulikutest lähtuvat helilained levivad läbi õhu ning põhjustavad hoone tarindini (seinad, vundament) jõudmisel selle vibreerimist. **Inimkehale avalduv tajutav vibratsioon** kandub edasi kogu hoones.*

*Lisaks on mitmetel sealsetel elanikel pärast tuulepargi käivitumist tekkinud südametöö häired. Saarde tuulepargiga seotud dokumenteeritud kaebused on jõudnud Terviseametini.*

*/...esitatud kaks allikat, mis on leitavad tervikkirjas lk 3.../*

**ETTEPANEK:** Kuna Eestis kehtivad müranormid on tehnoloogia arengu ning maismaale paigaldatavate tuulegeneraatorite suuruse ja nimivõimsuse eksponentsiaalse kasvu tõttu vananenud ja ebaadekvaatsed, lähtub Saarde vald ettevaatusprintsüübist ning oma elanike tervise kaitseks rakendab tuulikumüra suhtes Taanis ja Saksamaal kehtivatega samaväärseid norme, seda eeskätt madalsagedusliku müra suhtes.

## **2. Lokaalsed kliimamuutused**

*KSH aruandes on täielikult käsitlemata seesugune nähtus, nagu tuuleparkidest tingitud lokaalsed kliimamuutused (tuulekiirus, sademed, temperatuur, pilvkate jne).*

*Arvukate teadusuuringute ning Euroopa Kosmoseagentuuri teostatud aastakümnete pikkuste satelliitvaatluste tulemusena ei ole vaidlust tõsiasjas, et tuuleparkide ümbruses tekivad lokaalsed kliimamuutused, muu hulgas maapinna temperatuuri oluline tõus.*

*Samuti väheneb tuulekiirus tuulepargist allatuult. Näiteks, meretuuleparkide puhul ulatuvad sellised tuulevaiksed „laigud“ („wind wakes“) kuni 40 kilomeetri kaugusele. Maismaal tähendavad maapinna temperatuuri tõus ja tuulekiiruse vähenemine olulist negatiivset mõju tuulepargist allatuult paiknevate kinnistute omanikele. Eeskätt kahjustab see põllumajanduses saagikust, kuid mõjub samamoodi nii tihe- kui ka hajaasustuses aiapidajatele. Täiendavalt tähendab pinnatemperatuuri tõus, mille mõju avaldub kõige tugevamalt öisel ajal, vajadust kulutada soojal aastaajal rohkem energiat allatuult paiknevate hoonete jahutamisele, samuti põllu- ja aiakultuuride täiendavale kastmisele.*

*Lisaks suureneb madal pilvkate tuulepargi suhtes pealtnuult ning väheneb allatuult, tingides sademete ebaühtlase jaotumise. See omakorda võimendab allatuult ilmnevat temperatuuritõusu väiksema sademete hulga kaudu, mistõttu allatuult tekivad mitmekümne kilomeetri suurusel vihmavaesed ja tuulevaiksed soojusaared.*

*Tuulepargi suhtes pealtnuult ehk siis tuulepargi ette tekivad sademerohked ja tuulised alad, sest sinna tekib tiivikute pöörlemise mõjul tuulekanal („suction effect“).*

*/...esitatud neli allikat, mis on leitavad tervikkirjas lk 4.../*

**ETTEPANEK:** *Saarde vald lähtub ettevaatusprintsüübist ja uurimiskohustuse printsüübist ning peatab valla elanike tervise ja majanduslike huvide kaitseks tuuleenergeetika eriplaneeringu edasise menetlemise kõnesolevate mõjude adekvaatse hindamise ja kaardistamise lõpulejõudmiseni. Samuti näeb vald tuuleparkide arendajatele ette kohase ja proportsionaalse kohustuse hüvitada kinnistuomanikele kogu kahju, mille*

EP lähteseisukohtade ja KSH programmi dokumendi tabelis 2.3 on teema kajastatud ja välja toodud, et hinnatakse kavandatava tegevuse mõju kliimamuutustele.



	<p>tuuleparkide käitamine tekitab kõnesoleva lokaalse kliimamuutuse mõjualasse jäävate kinnistute omanikele.</p>	
	<p><b>3. Öine valgusreostus</b></p> <p>Tuulikutest lähtub öine valgusreostus, mis muudab maapiirkonna visuaalselt linnaliseks tööstuspiirkonnaks. Suurte tuulikute puhul kinnitatakse lennuohutuse tagamiseks masti külge eri kõrgustele, samuti gondli külge punased signaallaternad, mille vilkumine paistab mitmekümne kilomeetri kaugusele. Kõnealune valgusreostus kujutab endast keskkonahäiringut, mis on muu hulgas ohtlik epileptikutele.</p> <p>Samuti ei ole teada, et Eestis oleks kehtestatud regulatiivsed normid öisele valgusreostusele. Samal ajal, kui Eesti pealinnas tegeletakse valgusreostuse probleemi lahendamiseks (<a href="https://www.tallinn.ee/et/uudis/tallinn-vottis-sihikule-valgusreostuse-probleemi">https://www.tallinn.ee/et/uudis/tallinn-vottis-sihikule-valgusreostuse-probleemi</a>), tekitatakse tuuleenergia arendamisega sihilik valgusreostus pea kõikjal Eesti maapiirkondades.</p> <p>Korduva, sihiliku ja häiriva valgusreostuse talumist ei saa asjaõiguseadusest (§ 143) tulenevalt nõuda.</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> Saarde vald keelab oma elanike tervise kaitsmiseks kõnesoleva korduva, sihiliku ja häiriva valgusreostuse tekitamise oma territooriumil ning kohustab tuuleparkide arendajaid leidma alternatiivseid lahendusi lennuohutuse tagamiseks.</p>	<p>KSH aruandes kirjeldatakse tuulikute öist valgustamist. Tuulikute märgistustulede vajadus tuleneb lennuohutuse nõuetest ning juhul kui tuulikud jäävad elamu akendest nähtavaks jäävad märgistustuled nähtavaks selgetes ilmastikuoludes ka öisel ajal. Eraldi öise aja visualiseeringuid mõju hindamise raames ei koostata.</p>
	<p><b>4. Häiriv varjutus</b></p> <p>Tuulikud tekitavad keskkonahäiringuid muu hulgas ebaloomuliku varjutuse tõttu. Seega eeldab eriplaneeringu koostaja igasuguse õigusliku aluseta, et tuulepargi mõjualas elavad inimesed peavad taluma kalendriaasta jooksul teoreetilist varjutust vähemalt 30 tunni ulatuses.</p> <p>Antud teemade puhul on võimalik rääkida häiringust ning häiringute suhtes ei kehtestata nulltolerantsi põhimõtet.“</p> <p>On teada, et regulatiivsed normid Eestis varjutusele puuduvad, mis tähendab, et korduva, sihiliku ja häiriva varjutuse talumist ei saa asjaõiguseadusest (§ 143) tulenevalt nõuda.</p>	<p>KSH programm näeb ette varjutuse modelleerimist ja selle mõju hindamist KSH aruande mahus. Varjutuse esinemist hinnatakse kõigil elamualadel, mis jäävad lähemale kui 2 km kavandatavate tuulikute võimalikest asukohtadest.</p> <p>Kliimaministeeriumi tellimusel on koostamisel töö Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele. See sisaldab</p>

**ETTEPANEK:** Saarde vald keelab oma elanike tervise ja heaolu kaitsmiseks kõnesoleva korduva, sihiliku ja häiriva varjutuse tekitamise oma territooriumil ning kohustab tuuleparkide arendajaid rakendama lahendusi seesuguse varjutuse täielikuks vältimiseks.

võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja **mh varjutamine**.

Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetsed ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.

Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad tuulikutest tuleva varjutuse täpsemaks käsitlemiseks ja hindamiseks.

	<p style="text-align: center;"><b>5. Elamu omaniku nõusoleku korral tuulik elamule lähemal kui 1 km</b></p> <p><i>Tuulegeneraatori paigaldamine elamule lähemale kui 1 km peaks olema rangelt keelatud, isegi kui elamuomanik annab oma nõusoleku. See põhimõte tuleneb samasugustest juhtumitest, kus isik teadvustab oma terviseriske, näiteks alkoholism, ja seejärel eeldab, et ühiskond katab tema ravikulud.</i></p> <p><i>Tegemist on olukorraga, kus üksikisik võib saada rahalist kasu oma tervise kahjustamisest, samas kui kõik teised ühiskonnaliikmed peavad kandma tema ravikulusid. Selline praktika ei ole kooskõlas solidaarse ravikindlustuse eesmärgiga, mis seisneb üksteise toetamises ja tervise tagamise süsteemi tugevdamises. Seetõttu on äärmiselt oluline, et kehtestatakse ranged piirangud tuulegeneraatorite paigutamisele elamute lähedusse.</i></p> <p><b>ETTEPANEK:</b> Saarde vald keelab oma elanike tervise ja heaolu kaitsmiseks ning põhjendamatult ravikoormuse ärahoidmiseks tulliku paigutamise elamule lähemale kui 1 kilomeeter, sõltumata elamu omaniku tahtest.</p>	<p>Tuulepargi ala eelvalikul sh asjakohasel hindamisel ja KSH-s arvestatakse järgmiste kvantitatiivsete (puhveralad) ja kvalitatiivsete (sisuline põhjendamine) kriteeriumitega alade või objektidena, mille hulgas on</p> <p><i>„Asustus, tiheasustusalad, olemasolevad ja üldplaneeringutega määratud elamualad. Esialguses sobivusanalüüsis on aluseks võetud 1000 m puhver elu- ja ühiskondlikest hoonetest“.</i></p> <p>Kokkuleppel maaomanikuga on võimalik lubada tuulikute paigutamist elamutele lähemale, kuni 750 m kaugusele hoonest, kui hoone aluse maa omanikuga on saavutatud kokkulepe ning kõik keskkonnanõuded on täidetud, sh arvestades kumulatiivset mõju ja tuuleparkide rajamist välistavaid kriteeriumeid.</p>
	<p><b>6. Müra, sh kumulatiivne müra:</b></p> <p><i>“Tuulikute müra modelleerimisel lähtutakse sellest, mis müra tekitab tuuliku generaator, mis asub tuuliku masti otsas. Tiiviku poolt tekitatud müra häiring on oluliselt väiksem sellest mürast, mida tekitab tuuliku generaator. Samuti on vajalik täheldada, et müra modelleerimisprogrammis ei ole võimalik arvesse võtta tuuliku tiiviku poolt tekitatud müra. See on üks põhjustest, miks müra modelleerimisel</i></p>	<p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist järgnevas KSH aruandes koosseisus vastavalt Eestis kehtivatele määrustele ja normidele pädevate ekspertide</p>

*lähtutakse ebasoodsatest olukordadest, et mitte tuuliku poolt tekitatud müra alahinnata, nt lähtutakse kõrgemast tuuliku müra emissioonist (106 dB asemel 108 dB) ning ei arvestata müra takistavate objektidega jne.”*

*Seetõttu leian, et müra, sh kumulatiivset müra, samuti madalsageduslikku müra ei ole KSH-s hinnatud adekvaatselt. Seda enam, eriplaneeringu koostaja on müra modelleerimisel tuginenud pelgalt hüpoteesidele.*

*Jään oma õiguste kaitsel seoses müraga kindlaks juba varem viidatud Riigikohtu lahenditele.*

*...esitatud väljavõtteid erinevatest Riigikohtu lahenditest, mis on leitavad tervikkirjas lk 6-7.../*

**ETTEPANEK:** *Kuna eriplaneeringu koostamisel on kasutatud ebaadekvaatset müramõõtestandardit ning puudulikke sisendandmeid, lähtub Saarde vald ettevaatusprintsibist ja ennetusprintsibist ning oma elanike tervise kaitseks nõuab tuulikumüra terviklikku ja adekvaatset modelleerimist, sealhulgas madalsagedusliku müra modelleerimist.*

poolt. Mõju hindamine annab vastused ka Teie poolt tõstatatud küsimustele.

Kliimaministeeriumi tellimusel on koostamisel töö Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.

Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetset ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.

Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega,

		<p>KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitlemiseks ja hindamiseks.</p>
	<p><b>7. Kohalike omavalitsuste algatatud tuuleenergeetika planeeringud (nii detail- kui ka eriplaneeringud) ei ole Euroopa Liidu ega ka Eesti taastuenergia eesmärkide täitmiseks vajalikud</b></p> <p><i>Muu hulgas tuleb tähelepanu juhtida 30. augustil 2024 Keskkonnaagentuuri avaldatud aruandele „Tuuleenergeetika arendamiseks täiendavate alade kaardistamine“ (allalaaditav lehelt <a href="https://keskkonnaportaal.ee/et/tuuleenergeetika-arendamiseks-taiendavate-alade-kaardistamine">https://keskkonnaportaal.ee/et/tuuleenergeetika-arendamiseks-taiendavate-alade-kaardistamine</a>). Samal lehel on saadaval ka avalikud SHP-kaardikihid, millelt nähtub riiklikult kaardistatud tuulealade paigutus. Nimetatud aruandes kasutati kaardistamisel kriteeriume (aruande lk 14), mille kohaselt peab iga ala mahutama vähemalt 10 tuulikut ja olema vähemalt 10 km<sup>2</sup> pindalaga. Väiksemad alad jäeti kõrvale, sest pindala ei võimalda tõhusat ja majanduslikult tasuvat tuuleenergia toomist.</i></p> <p><i>Seega on riik leidnud, et alla 10 tuulikuga maismaaparke pole mõtet rajada. KOVides toimub sellest loogikast lähtuvalt majanduslikult kahjumlike parkide planeerimine. Suhtluse käigus mitmete kõnealuse aruande autoritega erinevatest riigiasutustest tuli ilmsiks, et Keskkonnaagentuur selgitas riikliku tellimuse käigus välja kõik tuuleparkideks sobivad alad, mis on minimaalse keskkonnamõjuga. Ühtekokku kuni 1000 MW kogutootmisvõimsuse jaoks.</i></p> <p><i>Veelgi enam, minimaalse mõjuga alad, millega tagatakse Eestis vajalik tuuleenergia tootmise võimsus, on riiklikult välja pakutud. Kõik need planeeringud, mida Saarde vald ise menetleb, on puhtalt ettevõtlus ja äri. Tegelikult ei saa väita, et KOVid tagavad riiklike taastuenergiaavajaduste täitmist. Riik ei kohusta näiteks Saarde valda mingil</i></p>	<p>Viidatud Keskkonnaagentuuri uuringus käsitleti eelkõige riigimaad st eelvaliku üheks kriteeriumiks oli riigimaa osatähtsus. Saarde tuulepark, nagu ka valdav osa algatatud KOV eriplaneeringutest on aga eramaal. Ka riigimaa ei hakka riik ise tuuleparke arendama, vaid korraldab seal hoonestusõiguse oksjonid tuuleenergia arendajatele. Ka Keskkonnaagentuuri poolt väljaselgitatud eelisarendusalade kasutuselevõtt saab toimuda vaid läbi kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu.</p> <p>Saarde vald on algatanud olemasoleva tuulepargi laienduse eriplaneeringu selleks, et kaaluda tasakaalustatult kavandatava tegevuse sotsiaalseid, majanduslikke, kultuurilisi ja keskkonnakaitselisi mõjusid. Hetkel toimub eriplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmi koostamine ja menetlemine. Lähteseisukohtade ja KSH programmi</p>

	<p>viisil rajama tuuleparke käimasoleva eriplaneeringu ja maakonnaplaneeringul põhineva detailplaneeringu raames.</p> <p>KOVID viitavad sageli taastuvenergia direktiivile, kus märgitakse, et riigid peavad tagama tuuleparkide rajamisel lihtsustatud menetluskorra. Tegelikult puudub see otseselt neid alasid, mis on riiklikult määratud. Direktiivi eesmärk ja mõte on, et riiklikult valitud aladel saab loobuda täiemahulisest keskkonnamõju hindamisest (KMH) ning teostada pelgalt keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH).</p> <p>Tuleb veel kord rõhutada, et käimasolev Saarde tuuleenergeetika eriplaneering teenib pelgalt ärihuve ning sellel ei ole mingisugust seost riigi taastuvenergia eesmärkide saavutamiseks. Samuti puudub igasugune riiklik surve või sund kõnealuse eriplaneeringu suhtes.</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> Saarde vald kaalub tasakaalustatult sotsiaalseid, majanduslikke, kultuurilisi ja keskkonnakaitselisi huve ning sellest lähtuvalt otsustab, kas pelgalt arendajate ärilised eesmärgid kaaluvad üles kohaliku elanikkonna sotsiaalsed, majanduslikud ja kultuurilised huvid, samuti üleriigilised keskkonnakaitselised huvid.</p>	<p>ning valmivate uuringuaruannete alusel koostatakse planeeringulahendus koos keskkonnamõju strateegilise hindamise aruandega. Peale kogu planeeringudokumentatsiooni menetlemist sh kooskõlastamist, avalikku väljapanekut ja arutelu ning täiendamist esitatakse eriplaneering heakskiitmiseks Maa- ja Ruumiametile ning alles peale heakskiitmist saab toimuda selle kehtestamine Saarde Vallavolikogu poolt.</p>
<p><b>E.R (Tõlla-Kamali külaelanike esindaja), e-kiri: 05.01.2025</b></p>	<p>/...esitatud selgitused ühispöördumise põhjenduse osas, mis on leitavad tervikkirjas lk 1.../</p> <p><u>Ühispöördumistele alla kirjutanud Saarde valla elanikud leiavad, et eriplaneeringa toimub pikaajalise mõjuga arendustegevus, mis hakkab igakülgset mõjutama eriti lähedalt just Tõlla-Kamali piirkonna elu- ja looduskeskkonda, kuid tegemist ei ole enam pelgalt selle piirkonna probleemiga, vaid kogu valla ja Mulgi valla piiriülese murega, kuna erinevad uuringud on näidanud, et tuuleparkide mõju ulatub kuni 60 km kaugusele seetõttu tuleb ja peab arendustegevust käsitlema ülevallaliselt, valla juhtide ning kohalike elanike ja Mulgi valla esindajate koostööprojektina.</u></p> <p><b>Planeerimisseadus § 8. kohaselt kohaldub planeerimisseadus elukeskkonna parendamise põhimõttel. Planeeringuga tuleb luua eeldused kasutajasõbraliku ning turvalise elukeskkonna ja kogukondlike väärtusi kandva ruumilise struktuuri olemasoluks ja säilitamiseks ning esteetilise miljöö arenguks, säilitades olemasolevaid väärtusi.</b></p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p>

	/...punktides 1 – 10 on esitatud väljavõtteid dokumentidest „Eesti Keskkonnastrateegia aastani 2030“, „Pärnu maakonna arengustrateegia 2035+“, „Pärnu maakonnaplaneering“, mis on leitavad tervikkirjas lk 1-3.../	Arvamus on registreeritud.
	11. Tuuleenergeetika teemaplaneeringu p. 11, kirjeldab, et muuhulgas on edasiste täpsemate planeeringute käigus (detailplaneering, üldplaneeringu tuuleenergeetika teemaplaneering, üldplaneering) on <b>vajalik uurida põhjalikumalt tuulepargist lähtuva müra ja varjutuse ulatust. Edasiste planeeringute koosseisus</b> (või planeeringutega koos teostatava keskkonnamõju hindamise koosseisus) <b>tuleb kohustuslikuna teostada müra ja varjutuse modelleerimine</b> <u>esitades müratasemete ja varjutuse ajaline kestvus kartograafiliselt ning tekstiline eksperthinnang.</u>	KSH programm näeb ette varjutuse ja müra modelleerimist ja selle mõju hindamist.
	12. Teemaplaneeringust (lk 4) tuleb lähtuda ka juhul, kui soovitakse rajada vähemalt kahest, alates 500 kW võimsusega, elektrituulikust koosnevat elektrivõrku ühendatavat tuuleparki, milles kasutatakse elektrituuliku, mille torn on maksimaalselt 175 m kõrge, rootori labade diameeter kuni 150 m ja elektrituuliku maksimaalne kogukõrgus (koos labadega) 250 m ning ühe elektrituuliku emiteeritav müratase ei ole tugevam kui 110 db. <b>Kõrgemate kui 250 m (kogukõrgus koos labadega) tuulikute kavandamisel tuleb koostada asjakohane üldplaneering või maakonnaplaneering.</b>	Nimetatud teemaplaneeringu koostamise ajal ei sisaldanud PlanS KOV EP koostamise võimalust. KOV EP näol on tegemist ÜP tasandi planeeringuga, mille ülesandeks on olulise ruumilise mõjuga ehitiste planeerimine, kui sellise ehitise asukoht ei ole üldplaneeringus määratud. Vastuolu teemaplaneeringuga ei ole.
	13. Tuuleenergeetika teemaplaneeringu p. 18. Elektrituulikute paigutamine oleks erandina ning põhjendatud juhul võimalik elamule ka lähemale kui 1000 m järgmiste eelduste täitmisel: 1) tuulikupargi rajamise aluseks on üldplaneering, üldplaneeringu teemaplaneering või detailplaneering, 2) tuulikupargi rajamise aluseks oleva planeeringu koostamise käigus on läbi viidud müra ning visuaalsete mõjude hinnang ning ette on nähtud meetmed müra normtaseme tagamiseks ning teiste negatiivse mõjude, sh visuaalsete mõjude leevendamiseks, <b>3) tuulikupargi rajamiseks on andnud kirjaliku nõusoleku kõik puhveralasse jäävate elamumaade omanikud.</b> <u>Selleks, et oleksid kaitstud ka need isikud, kes soovivad oma kinnistuid tulevikus hoonestada, tuleb nõusoleku küsimist laiendada ka neile isikutele, kellele kuuluvad</u>	Tuulikute tegelik kaugus elamumaadest ja õuealadest selgub modelleerimise tulemusena. Hindamise aluseks on seatud kriteerium, et ükski elamu ei saa paikneda tuulepargile lähemal kui 1000 m.

	<u>kinnistud on hetkel hoonestamata, kuid kellel selleks on seaduse järgi tulevikus võimalus.</u>	
	/...punktides 14 - 19 on esitatud väljavõtteid dokumentidest: „Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia aastateks 2018-2028“, „Pärnumaa kliimakava 2030“, mis on leitavad tervikkirjas lk 3-4.../	Arvamus on registreeritud.
	20. Kliimakava kirjeldab ühe võimaiku ohuna, et Pärnu lahe rannikualadel on oluliseks probleemiks <b>tugevatest edela- ja läänetormidest põhjustatud</b> veetõusud ehk <b>tormiajud</b> , mis tekivad järsult ja kestavad suhteliselt lühiajaliselt – 1-2 ööpäeva. Tulevikukliimas sagenevad talvised valdavalt läänekaare tormid. Eelnev omab tähtsust, kuna edela-lääne tuultega kandub tuulikute häiring Mulgi valda ja seetõttu tuulikute arendus eeldaks koostööd Mulgi vallaga. Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia Lisa 4 „KOV kliimamõõdikute“ kohaselt aga Saarde vald ei pea vajalikuks koostööd naabervallaga, mis on selges vastuolus eelmises punktis kirjeldatuga.  /...esitatud väljavõte dokumendist, mis on leitav tervikkirjas lk 5.../	KSH programmis on ette nähtud koostöö Mulgi vallaga, vt ptk 3.1. Planeeringu ja KSH osapooled.
	/...punktides 21 – 24 on esitatud väljavõtteid dokumentidest: „Pärnumaa kliimakava 2030“, „Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia Lisa 4“, mis on leitavad tervikkirjas lk 5.../	Arvamus on registreeritud.
	25. Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia Lisa 4 KOV kliimamõõdikute kohaselt Saarde vald ei pea vajalikuks hinnata kliimamuutusest tingitud mõjude hindamist kohalikele elanikele, mis tekitab küsimuse, kelle jaoks vald on? Kas valla juhtimine tähendab, et juhtimise käigus kujundatakse valla elanikele soodne elukeskkond või valla juhtimisel on seatud üksnes isiklik eesmärk saada iga kuu kindlal kuupäeval raha isiklikule pangakontole, arvestamata piirkonna elanike huvidega?	Märkus ei ole seotud EP LS ja KSH programmiga.
	/...punktides 26 – 36 on esitatud väljavõtteid dokumentidest: „Pärnumaa kliimakava 2030“, „Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia Lisa 4“, „15.11.2023 Euroopa Parlamendi resolutsioon“, „Maismaaökosüsteemiteenuste üleriigiline rahaline hindamine, sh meetoodika väljatöötamine“, mis on leitavad tervikkirjas lk 6-9.../	Arvamus on registreeritud.



	<p><i>/...punktides 37 – 45 on toodud arvamusi ja põhjendusi EP ja KSH kohta, mis on leitavad tervikkirjas lk 9-12.../</i></p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p>
	<p><i>46. Saardes viidi läbi madalsageduslikud müra mõõtmised, mille käigus ilmnesisid järgmised probleemid: 1) Terviseameti füüsikalaboril puudub selliste mõõtmiste läbiviimiseks akrediteering (ISO7196), 2) mõõtmisi viidi läbi seadmega millel puudus kalibreerimine. Mis puudutab mõjude hindamist inimestevahel, siis ei ole Eestis tervikuna, samuti Pärnumaal Põhja-Pärnumaal Tootsi –Sopi tuulepargi KSH's arvestatud tuugenitest lähtuva elektromagnetkiirguse ega ka infraheli mõjuga inimestevahel. Samuti puudub nimetatud mõjude koosmõju hindamine. Elektromagnetkiirgust on mainitud Põhja-Pärnumaa valla KSH's ainult raadioside häiringute raames. Samuti on jäetud tähelepanuta tuugeni vastavussertifikaat. See puudutab nii tuugeni kondlit kui ka tuugeni rootori labasid. Ei ole kirjeldatud, kuidas ja mil moel on kindlaks tehtud, et nimetatud osised vastavad euroopas kehtestatud ohutusnõuetele. Nendele nõuetele vastavuse korral väljastatakse seadmetele CE märgis. Samasisulist teavet, et puudus vastav akrediteering kinnitab Saarde vald enda veebilehel.</i></p>	<p>Märkus ei ole seotud EP LS ja KSH programmiga.</p> <p>EP ja KSH protsessis ei ole alusuuringuna müra uuringut ette nähtud. EP LS ja KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist KSH aruande koosseisus, mh leiab käsitlust madalsageduslik müra. Võimalusel arvestatakse Saarde vallas läbi viidud uuringute tulemustega.</p>
	<p><i>/...punktides 47-49 on toodud väljavõtteid Riigikohtu lahenditest, mis on leitavad tervikkirjas lk 12-13.../</i></p>	<p>Väljatoodud kohtulahendid käsitlevad konkreetseid kaasuseid konkreetsetel juhtudel, mida ei ole asjakohane siduda alles LS ja KSH etapis oleva planeeringuga.</p>
	<p><i>Kokkuvõtlikult</i></p> <p><i>50. Tõlla- Kamali piirkonna inimesed leiavad, et lähtuvalt kõigist varem nimetud õigusaktidest on valla juhtide tegevuse eesmärk teenida oma valla rahvast, esindades kohalike elanike huve, inimeste heaolu silmas pidades. Järjekindla visadusega liigutakse suunas, et inimestel oleks järjest ebamugavam oma kodus elada või siia oma pere luua. Praegusel juhul valla juhid eiravad kalgi enesekindlusega ja võhiklikusega kõiki õigusakte. Oleme sellisesse olukorda jõudnud vallajuhtide ebaõigeid võtteid kasutades, eluvõõraste ja ebakompetentsete otsuste tulemusel. Saarde valla rahvas väheneb iga</i></p>	<p>KSH aruanne, mis koostatakse planeeringu järgmises etapis, sisaldab muu hulgas mõju inimese tervisele, sotsiaalsete vajaduste ja vara käsitlust vastavalt KSH programmi tabelis kirjeldatule. KSH programmi tabelis 2-3 on teema käsitletud.</p>

	<p>aastaga umbes saja inimese võrra. Tehtud otsusega väheneb Saarde valla kodanike hulk veelgi kiiremas tempos.</p>	
	<p>51. Tõlla-Kamali piirkonna inimesed leiavad ühiselt, et avaliku huvi seisukohast vajalikuks peetud tuulegeneraatorite koguvõimsus on Saarde vallas 87 % osas juba saavutatud. Tõlla-Kamali piirkonna elanikud on juba pragu häiritud soovimatust infrahelist, mida tekitavad töötavad tuulikud, infraheli mõjutab selle piirkonna inimese tervist ja psühholoogilist heaolu. Eriplaneeringus kavandatud Saarde valla koguvõimsust ületavate tuulegeneraatorite lisandumine elamute lähedusse suurendab kõiki tuulikutega kaasnevaid s.h müra ja infraheli häiringuid.</p>	<p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist KSH järgmises etapis ehk KSH aruande koosseisus.</p>
	<p>/...punktides 52-53 esitatud seisukohad on leitavad tervikkirjas lk 14-15.../</p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p>
	<p>Ettepanekud</p> <p><b>LÕPETADA KOHALIKU OMAVALITSUSE ERIPLANEERING</b></p> <p>1. Keskkonnastrateegia aastani 2030 kirjeldab, et mitmel juhul on oluline rakendada ettevaatusprintsipi, tagades inimestele parema tervisliku seisundi ja haigestumise riski vähenemise. <b>Saarde valla põliselanikel on väga selge seisukoht, me ei kiida heaks tuuleenergia arendamist Saarde vallas.</b></p>	<p>Seisukoht teadmiseks võetud.</p>
	<p>2. Kui KSH hindab mõju looduskeskkonnale, siis tuulikute mõju suhtes inimesele annavad hinnangu ja teevad otsuse volikogu liikmed. Pöördumisele allakirjutanud Saarde valla põliselanikud on veendunud, et viimane asi, millega eksperimenteerida on kliima ja kogu Maa süsteem. <b>Mistahes eksperimenteerimine meie elukeskkonnaga on vastuolus meie maailmavaatega, me kutsume otsustajaid üles meid ümbritsevat loodust austama.</b> Seetõttu palume arusaadavalt meile selgitada, kes otsustab ja kes vastutab, kui otsustatakse kliima eksperimendiga Saarde vallas edasi liikuda.</p> <p>a) kas otsustavad inimesed, kes Saarde vallas elavad,</p>	<p>Planeeringu kehtestamise sh kõik tingimused tuulepargi rajamiseks otsustab Saarde Vallavolikogu.</p>

	<p>b) kas otsustajateks on 8 volikogu liiget: <b>Eiko Tammist, Kadri-Aija Viik, Jaanus Männik, Väino Lensment, Aleks Lind, Kerli Tori, Talvi Saar ja Andro Lemmik</b> kes isegi volikogu materjale läbi ei loe,</p> <p>c) kas otsustavad globaalsed arendajad, kes sellest kõige rohkem kasu saavad?</p>	
	<p>3. Vastavalt COP 28 p. 59, peab kohalik omavalitsus kliimaeesmärkide täitmisel <u>arvestama, toetama ja kaitsma kohalike põlisrahvaste, keskkonnakaitsjate ja elanike õigusi, huve. Kliimameetmete rakendamisel tuleb arvestada kohalike kogukondade vabatahtlikkusega.</u> Dokumendis eeldatakse, et kogukond võtab ühiselt kogukondliku vastutuse mis saab ametlikuks läbi KOV otsustusautonoomia. COP 28-s on välja toodud, et vastutus uue eesmärgi saavutamise eest peab hõlmama laia rahastajate baasi, kes on võimelised panustama, s.h <b>nähakse ette ka erasektori vahendeid</b>. Kui Saarde vallavolikogu ja vallavalitsus jätab arvestamata ettevaatuspõhimõttega ega arvesta kohalike elanike arvamusega palume vallavalitsusel ettevalmistada lepingud, kus <b>otsustajad Eiko Tammist, Kadri-Aija Viik, Jaanus Männik, Väino Lensment, Aleks Lind, Kerli Tori, Talvi Saar ja Andro Lemmik võtavad isikliku vastutuse Saarde valla tuulikute piirkonnas elavate vallakodanike tervise ja vara eest.</b></p>	<p>Planeeringu kehtestamise sh kõik tingimused tuulepargi rajamiseks otsustab Saarde Vallavolikogu.</p> <p>Ettepanek ei puuduta praegu EP LS ja KSH programmi etappi.</p>
	<p>/...punktis 4 esitatud seisukohad on leitavad tervikkirjas lk 16.../</p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p>
	<p>5. Saarde vald loodi oma praegusel kujul haldusreformi käigus endiste Saarde ja Surju valdade liitmisel. Saarde valla uus üldplaneering on hetkel koostamisel, mis tähendab, et hetkel kehtivad üldplaneeringud on Saarde valla üldplaneering (kehtestanud Saarde Vallavolikogu 30.01.2008 otsusega 2) ja Surju valla üldplaneering (kehtestanud Surju Vallavolikogu 30.01.2003 otsusega 1). Hetkel saab Saarde vald planeerimisel aluseks võtta Pärnu Maakonnaplaneeringu ja Saarde valla üldplaneeringu. <b>Saarde Vallavolikogu saab otsuseid vastu võtta kehtivas õigusraamistikus.</b> Kehtiv Saarde valla üldplaneering <b>seab muuhulgas esile mitmekesise ja puhta looduskeskkonna.</b> Seega Saarde valla üldised arengupõhimõtted ei toeta elukeskkonna halvendamist läbi tuuleenergeetika jätkuva arendustegevuse.</p> <p>EP-s tuleb arvesse võtta, et Pärnu maakonnaplaneeringu lisa - <b>Tuuleenergeetika teemaplaneeringu kohaselt on Tõlla- Kamali piirkonnale seatud taluvuspiir,</b></p>	<p>Seoseid Pärnu maakonnaplaneeringuga on käsitletud LS ja KSHP pt 1.3. Maakonnaplaneering ei määra taluvuspiire, vaid annab kogu Pärnu maakonna territooriumi ulatuses informatsiooni ruumipunktide tõenäolise sobilikkuse või mittesobilikkuse kohta elektrituulikute püstitamiseks (nn sobivusanalüüs ehk tsoneering). Informatsioon on teemaplaneeringu koostamise aegsetest andmebaasidest ning lähtub</p>

	<p><b>mida tuleb avaliku huvi tõttu taluda täidetud.</b> Pärnumaa maakonnaplaneering ei sea inimestele kohustust taluda tuulikute eriplaneeringu käigus tekkivat praegusest veel suuremat elektromagnetkiirgust ja infraheli, millega kaasneb oluline mõju inimeste tervisele. Pärnumaa arengueesmärgiks on seatud, et Pärnumaa inimesed tunneksid aasta-aastalt elukvaliteedi pidevat paranemist, mitte vastupidi.</p>	<p>maakonnaplaneeringu teemaplaneeringu üldistusastmest.</p>
	<p>6. Kui Saarde Vallavolikogu arutas olulist küsimust, nagu tuuleparkide rajamine, mille käigus on komisjon ja volikogu ära kuulanud arendajate ettekanded, kuid ärakuulatatud ega arvestatud ei ole kohalike elanikega. Mõlema osapoole ärakuulamine on antud olukorras oluline, seega on arutelu toimud ainult ühes suunas, eelkõige eelistades arendaja huve. <b>Saarde valla otsustusprotsessides ei ole vastavalt Euroopa Liidu aluspõhimõtetele rakendatud demokraatiat ega ettevaatusprintsipi.</b></p>	<p>Saarde vald on algatanud olemasoleva tuulepargi laienduse eriplaneeringu, mida menetleb vastavalt planeerimisseaduses sätestatud menetluskorrale. Planeeringute koostamine (sh KOV eriplaneering) on üks haldusmenetlusi, mida kohalik omavalitsus viib läbi selleks, et leida parim võimalik lahendus kavandatavale ja anda kõigile huvitatutele võimalus ruumi kujundamise reeglite seadmisel kaasa rääkida. Hetkel toimub eriplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmi koostamine ja menetlemine ehk praegu ongi käes üks oluline etapp, kus kõigil on võimalik kaasa rääkida ja arvamust avaldada. Laekunud arvamuste analüüsimise ja kaalumise järel otsustab KOV kas on vajadus LS ja KSH programmi täiendada . Põhjendatud ettepanekute alusel EP LS ja KSH programmi dokumenti täiendatakse.</p> <p>Seejärel toimub eriplaneeringu asukohavaliku ja KSH aruande eelnõu koostamine. Vallavalitsus korraldab</p>

		<p>eelnõule avaliku väljapaneku, mille jooksul oodatakse arvamusi ja ettepanekuid, millele vastatakse kirjalikult ning peale väljapaneku lõppu toimub ka avalik arutelu. Arvamuse p.6 esitatud väide, mille kohaselt <b>“Saarde valla otsustusprotsessides ei ole vastavalt Euroopa Liidu aluspõhimõtetele rakendatud demokraatiat ega ettevaatusprintsipi.”</b> on ekslik.</p>
	<p>7. Saarde vallas on hetkel tuulikute arendamise osas korraga sama piirkonda puudutavalt käimas <u>valla eriplaneering ja valla üldplaneering</u>, kuid Saarde Vallavolikogu ega Saarde Vallavalitsus ei ole seni arvestanud kohalike elanike pöördumistega 15.10.2024. nr. 1-8/1238; 21.11 2024; 12.12.2024 vaie nr 1-8/1480. Saarde valla, Tõlla-Kamali piirkonna elanikud leiavad, et planeeringutega kehtestatakse pikaajalise mõjuga arendustegevused Saarde vallas. Tuuleenergeetika arendus hakkab igakülgset mõjutama eelkõige Tõlla- Kamali piirkonna, kuid ka Saarde ja Mulgi valla elu- ja looduskeskkonda, mistõttu peab ja tuleb mistahes arendustegevusi käsitlema valla juhtide ja kohalike elanike koostööprojektina, mida praegu tehtud ei ole.</p> <p>/...punktis 7 on esitatud väljavõte Riigikohtu Halduskolleegium kohtuotsusest 3-3-1-39-07, mis on leitav tervikkirjas lk 17.../</p> <p>COP 28; PlanS § 4 lg 2 p 2; Pärnumaa kliimakava; Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia aastateks 2018-2028 <b>kohaselt tuleb mistahes planeeringute koostamisel tagada avalike huvide ja väärtuste ning huvitatud isikute huvide tasakaalustatud arvestamine.</b> Seejuures ei tule lähtuda üksnes õigusnormidega seatud piiridest, vaid tuleb leida optimaalne tasakaal kõigi puudutatud isikute huvide vahel.</p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p> <p>Vt eelmist vastust.</p>

8. Saarde valla eriplaneering lähteandmetes on välja toodud, et tuulepargi kasutusaegne müra võib selle lähiümbruses olla olulise mõjuga, mistõttu tuleb läbi viia müra mõju hindamine (sh madalsageduslik müra mõju käsitus) ning mõjude hindamisel käsitletakse ka planeeringu elluviimisega kaasnevaid asjakohaseid mõjusid **nt mõju inimese heaolule.**

Pärnu Maakonna planeeringu lisa- Tuuleenergeetika teemaplaneeringu p. 11, kirjeldab, et **edasiste täpsemate planeeringute käigus tuleb kohustuslikuna teostada müra ja varjutuse modelleerimine esitades müratasemete ja varjutuse ajaline kestvus kartograafiliselt ning tekstiline ekasperthinnang.**

17.12.24 avalikul ENMAK KSH arutelul, KSH juhtekspert Karl Kupits selgitas, et **“Eestis tervise mõjude hindamist tuulikute seisukohast tehtud ei ole ning mõju hindamist inimese tervise kontekstis selle programmi alusel ka läbi ei viida.** Et mõju hindamise käsitus inimese tervisele oleks usaldusväärne ja teaduspõhine, võtab sellise mahuka uuringu läbiviimine aega ja vajab inimeste tervisendmeid, see on hoopis teine teema. Siin KSH –s saab anda vaid soovitusi edaspidiseks tegevuseks”.

**Täiendavalt selgitati, et Kliimaministeerium käsitleb praegu teemat: “Müra mõju hindamine inimeste tervisele”, koostades hindamise aruannet teiste riikide baasil ning see valmib jaanuaris.**

Saarde valla veebilehelt on leitav selgitus: Terviseameti kommunikatsioonijuht Imre Kaas: „Rõhutame veel kord, et Terviseamet seisab Eesti inimeste tervise eest ning labori eksperdid viivad mõõtmisi läbi erapooletult ja professionaalselt. Kuigi mõned mõõtmise aspektid ei ole akrediteeritud, ei tähenda see, et need oleksid ebausaldusväärsed. Terviseamet kasutab kõiki vajalikke meetodeid ja vahendeid, et tagada täpsed ja usaldusväärsed tulemused.”

Eriplaneeringu KSH käigus teostas uuringuid Terviseameti füüsikalabor, kellel puudus selliste mõõtmiste läbiviimiseks akrediteering (ISO7196) ning mõõtmisi viidi läbi kalibrereerimata seadmega, kuid Saarde Vallavalitsusel tuleb planeerimiseaduse § 102. lg 2 alusel KSH sisse viia avaliku arutelu käigus kogutud ja hinnatud mõjud, kuid tänasel päeval teadaolevalt Saarde vallavalitsusel puudub vajalik infraheli ja elektromagnetkiirguse mõju uuring ja hinnang, samuti nende häiringute koosmõju

KSH programm näeb ette varjutuse ja müra modelleerimist ja selle mõju hindamist.

KSH raames ei ole täiendavaid müra uuringuid läbi viidud. Saarde vallas teostatud müra uuringu tulemustega võimalusel arvestatakse.

Kliimaministeeriumi tellimusel on koostamisel töö Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.

Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetset ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks,

	<p><i>hinnang inimese tervisele. <b>Ebaõigeid mõjuhinnanguid ei saa arvesse võtta. Alternatiivselt, kui Saarde vallavalitsus kavatseb terviseameti labori mõõtmistulemused õiguspäraseks tunnistada, siis palume selgitada, mis kaalutlustel, millistele asjaoludele ja näitajatele tuginedes kiideti heaks väga suure ja olulise mõjuga avaliku ruumi planeerimisega seonduvaid uuringuid, kui uuringu läbiviival asutusel puudub akrediteering (puudub vastav pädevus) ja seadmed on kalibreerimata.</b></i></p>	<p>vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p> <p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitlemiseks ja hindamiseks.</p> <p>Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.</p>
	<p><i>9. Kuna uutel arendusetel soovitakse paigaldada juba 300 m. kõrguseid tuulikud, siis soovime osutada tähelepanu, et Pärnu maakonna planeeringu lisa - Tuulepargi teemaplaneeringu kohaselt puudub selleks õiguslik alus. Kui soovitakse rajada vähemalt kahest, alates 500 kW võimsusega, elektrituulikust koosnevat elektrivõrku ühendatavat tuuleparki, milles kasutatakse elektrituulikuid, mille torn on maksimaalselt 175 m kõrge, rootori labade diameeter kuni 150 m ja elektrituuliku maksimaalne kogukõrgus (koos labadega) 250 m ning ühe elektrituuliku emiteeritav müratase ei ole tugevam kui 110 db. Kõrgemate kui 250 m (kogukõrgus koos labadega) tuulikute kavandamisel tuleb koostada asjakohane üldplaneering või maakonnaplaneering.</i></p>	<p>Nimetatud teemaplaneeringu koostamise ajal ei sisaldanud planeerimisseadus KOV EP koostamise võimalust. KOV EP näol on tegemist ÜP tasandi planeeringuga, mille ülesandeks on olulise ruumilise mõjuga ehitiste planeerimine, kui sellise ehitise asukoht ei ole üldplaneeringus määratud. Vastuolu teemaplaneeringuga ei ole.</p>
	<p><i>10. Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia Lisa 4 KOV kliimamõõdikute kohaselt Saarde vald ei pea vajalikuks hinnata kliimamuutusest tingitud mõjude hindamist kohalikele elanikele, mis tekitab küsimuse, kelle jaoks vald on? <b>Palume selgitada, kas valla juhtimine tähendab, et juhtimise käigus kujundatakse valla elanikele soodne elukeskkond või valla juhtimisel on seatud üksnes isiklik eesmärk saada iga kuu kindlal kuupäeval raha isiklikule pangakontole, arvestamata piirkonna elanike huvidega?</b></i></p>	<p>Ettepanek ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>

	<p>11. Tunneme muret oma kinnisvara väärtuse üle Saarde vallas, eelkõige tuulepargi mõjualas. Inimesed on investeerinud oma kodudesse, mis sageli on juba nende esivanemate kodukohad. Pärnumaa kliimakavas on viidatud, et KOV-i ala kinnisvaraomanikud on teadlikud neid mõjutatavatest kliimariskidest. Asjakohaste kliimariskide alane info on vabalt kättesaadav. Tegelikult see nii ei ole, sama kinnitab ka Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia Lisa 4 KOV kliimamõõdikud, mille kohaselt Saarde vald ei pea vajalikuks hinnata ega teavitada kliimamuutusest tingitud mõjude hindamist kohalikele elanikele. Kuid veebist on leitavad erinevate riikide uuringuid, mis kinnitavad kinnisvara hinnalangust tuuleparkide mõjualas. Tuginedes Pärnumaa kliimakavale, <b>palun selgitada, kust leiavad kinnisvaraomanikud kliimariske puudutava avaliku info ja kes vastutab ja rahastab COP 28 –s välja toodud kliimaeesmärkide täitmisest tuleneva kohalike elanike sundümberasustamise kui kohalikud inimesed ei ole kaasatud otsustusprotsessidesse?</b></p>	<p>Ettepanek ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>
	<p>12. EP lähteandmetes on välja toodud, et lisaks valmib 2024. aasta lõpuks EP ala linnustiku uuring ja täiendav nahkhiirte uuring. KSH aruande koostamisel lähtutakse täiendava uuringu tulemustest. Meie kandis on tihe külaline õhtuhämaruses - nahkhiir. Eestis on mitmed nahkhiireliigid kaitse all, kuna need on sageli haavatavad ja nende arvukus on langenud. Looduskaitse all olevate nahkhiirte ja tuuleparkide omavaheline mõju on olnud teadusuuringute ja arutelude teema, kuna tuuleparkide rajamine võib mõjutada nahkhiirte populatsioone: kokkupõrked tuulegeneraatoritega, elupaikade kadumine, rändeteed ja söögikohtade häirimine. <u>Eestis toimub nahkhiirte talveunne jäämine põhiliselt oktoobris, sest siis jääb vähemaks lendavaid putukaid. Talveuni kestab keskmiselt kuus kuud.</u> <b>Palun selgitada, kinnas ajaliselt ja kuidas selgitati KSH käigus välja nahkhiirte populatsiooni säilimine EP piirkonnas?</b></p>	<p>Nahkhiirte uuring viidi läbi 2024 aasta jooksul, uuringu aruanne valmib hiljemalt 2025 esimeses pooles. KSH alusuuringuga läbiviidava nahkhiirte uuringu tulemused avaldataks hiljemalt KSH aruande koosseisus.</p>
	<p>13. <b>Ametniku eetikakoodeks kehtib avaliku teenistuse seaduse järgi ametnikele. Eetikakoodeksi</b> kohaselt võetakse Eestis avalikku teenistusse isik, kellel on ametikoha ülesannete täitmiseks parimad teadmised, oskused ja kogemused. Ametnik peab oma töös arvestama konkreetse tegevuse mõjuga riigile ja ühiskonnale laiemalt. <b>Kui allakirjutaja kohtus Saarde Vallavalitsuses vallavanemaga, jagas vallavanem selgitusi, et Saarde Vallavalitsuse taastuvenegiaspetsialistil puuduvad sellele</b></p>	<p>Ettepanek ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>



	<p><b>ametikohtale eeltatavad kompetentsid.</b> Ebakompetentsusega võib kaasneda võhiklikkuse probleem, et tööülesandeid asutakse käsitlema ühekülgset või ühe sihtrühma põhiselt, mis ongi käesoleva eroplaneringu käigus juhtnud. <b>Palun selgitada, kuidas Saarde vallavalitsus kavatseb tagada ebakompetentsete ametnikega professionaalse teemakäsitluse.</b></p>	
	<p>14. Kokkuvõtlikult Saarde valla EP on vastuolus Pärnumaa ja Saarde valla arendustegevust läbivate sihtidega. EP on pikaajalised tagajärjed, mis ei ole põhjendatud Saarde vallale ega Pärnumaale, kuna nõutavas määras on juba kliimaneutraalsus täidetud.</p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p>
<p><b>M.L e-kiri:</b> <b>06.01.25</b></p>	<p>1. Eriplaneeringu lähteseisukohtades on kirjas:</p> <p><b>“Asukoha eelvaliku teostamisel lähtutakse keskkonnatingimustest ja piirangutest ning kavandatava tegevuse keskkonnamõjust, asustuse paiknemisest, sotsiaalsetest aspektidest, kohalikest huvidest ja väärtustest, tuulepargi püstitamise tehnilistest ja majanduslikest eeldustest ning teistest asjakohastest kriteeriumidest, mida tuleb arvesse võtta tuuleparkide püstitamiseks sobivate alade valikul”.</b></p> <p>Minu arvates tekib juba siin vastuolu- kui kohalikud Tõlla ja Kamali küla elanikud andsid allkirja, et nad pole huvitatud tuulepargi laienemisest kuna juba olemasolevate töötavate tuulikutega on erinevaid häiringuid, siis vald pole seda ju senini arvestanud.</p> <p>2. Samuti läheb Saarde tuulepargi lainedamine minu arvates vastuollu Saarde valla visiooni ja missiooniga Kehtivas Saarde valla arengukava ja eelarvestrateegia aastateks 2018-2028 on kirjas:</p> <p>Visioon:</p> <p>Saarde vallas on kõik võimalused õnnelikuks eluks. Koos tegutsedes on loodud elanike eneseteostust võimaldav majanduskeskkond, arengut toetav haridusruum ja <b>tervist tugevdav elukeskkond.</b></p>	<p>Tuulikute rajamise võimalikkus selgitatakse välja KOV EP ja KSH käigus.</p> <p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist, samuti teostakse varjutuse modelleerimine, koostatakse visualiseeringud ja hinnatakse visuaalset mõju. KSH aruandes esitatakse täpsemad mõju hindamise tulemused.</p>

*Arengukava toob välja Saarde valla arendustegevuse peamised eesmärgid ning vajalikud tegevused eesmärkide saavutamiseks.*

*Eesmärgid:*

**1. Inimest väärtustava elukeskkonna arendamine.**

*2. Elu- ja majanduskeskkonda toetava taristu kaasajastamine*

**3. Looduskeskkonna väärtustamine**

*Oma aias toimetades, rabas jõhvikal või metsas seenel käies saab juba praegu sõltuvalt tuulesuunast peavalu pideva müra tõttu. Tuulepargi laienedes mürafaktor ju suureneb veelgi. Iga lisatav tuugen (praegused 9 + X uut) suurendab häiringuid inimestele ja loomadele veelgi enam. Nõustun igati mõttega, et vaikus on meie loodusvara (Fred Jüssi). Kahjuks ei saa paljud sellest aru, eriti need, kes ise tuulikute lähedal ei ela. Lisaks mürale on veel ka visuaalne ja valgusreostus. Isiklikest kogemustest lähtuvalt (lähimad saarde valla tuulikud kahelt poolt -Kurmi ja Lauri- asuvad minu kodust 2,5 km kaugusel) saan väita, et minu arvates on valla üldplaneeringus seatud tuulikute minimaalne kaugus, 1km, elamutest väga ebapiisav ja ausalt öeldes ka himutav. Eriti kuna maaomanike nõusolekul võib see vahemaa kahaneda vaid 750 meetrini. Tegemist on ju ikkagi meretuulikute kõrguste tuugenitega!*

*Minu lapsepõlv möödus Kamali külas ja vahepeal küll ära olnuna olen juurte juurde tagasi tulnud ja soovin maal elades kuulata vaikus ja et ka mu lastelastele säiliks väärtuslik elu-ja looduskeskkond. Väärtustan väga kodukoha looduskeskkonda ja liigirikust - linnustik, loomastik, taimestik.*

*Tuugenite taristu (juurdepääsuteed, alused) rajamiseks vajaliku kruusa tõttu lainevad ilmselt Kamali ja Kanaküla karjäärid ja seda metsa- ning põllumaa arvelt. Olemasolevate tuulikute ehituse ajal juba kannatasid Kamali küla elanikud väga tolmava kruusatee tõttu nii, et õues oli pea võimatu viibida. Ei saanud aknaid avatuna hoida ega õues pesu kuivatada jne, jne. Tolmutõket küll pandi aga suure teekasutuse koormuse tõttu kadus see väga kiiresti. Samuti muutusid teeolud selliste vedude mahu tõttu väga kehvaks. Mõjualasse jäävatele majapidamistele makstakse*

	<p>keskkonnahäiringu hüvitamise tasu, mis nagu nimetuski ütleb on häiringute hüvitamiseks, mida peab taluma mitte boonus. Minu loogiline järeldus on, et kinnisvara väärtus keset tuulikuparki pigem kahaneb. Tähelepanek: Otsene oht lindudele ju kasvab 9 vs X tuugenit (juba praeguses tuulepargis on ette tulnud hukkunud linde sh ka meediakajastust leidnud kotka hukkumine).</p>	
	<p>3. Saarde Vallavolikogu 15.08.2024 otsusega nr 148 algatati tuuleparkide eriplaneering. Utilitas Wind OÜ esitas vallale EP taotluse 9.05.2024. Postkasti saabunud valla poolt saadetud infolehel on kirjas: " EP alal on läbi viimisel nii linnustiku, nahkhiirte kui ka taimestiku uuringud, mille tulemused selguvad 2024 aasta lõpuks." Kas tõesti on võimalik teostada selliseid uuringuid sügistalvisel perioodil augusti lõpp - detsember?</p> <p>Kõike eelnevat arvesse võttes ei tunne ma kahjuks, et Saarde vallavalitsus oleks seoses Saarde tuulepargi laiendamise plaanidega oma rahva tervise heaolust hooliv ja looduskeskkonda väärtustav. Ei tunne, et võetakse kuulda või proovitaks mõista...</p>	<p>Linnustiku ja nahkhiirte lepingud sõlmitud ekspertidega 2023. aastal. Töid teostati 2024. aastal. Täiendavalt tehakse olemasolevas Saarde tuulepargis järeelseiret.</p>
	<p><b>Küsimused:</b></p> <p>1. Millistest <b>kohalikest huvidest ja väärtustest</b> lähtuti EP asukoha eelvalikul?</p>	<p>EP asukoha eelvaliku põhimõtted on kirjeldatud LS dokumendis ptk 1.2.</p>
	<p>2. Kuidas tuulepargi laiendamine toetab tervist tugevdavat elukeskkonda?</p> <p>Kuidas on tuulepargi laiendus inimest väärtustava elukeskkonna arendamine ning looduskeskkonna väärtustamine?</p> <p>Kas vallajuhid ise oleks nõus elama 250 m kõrgusest tuulikust 750m kaugusel?</p>	<p>Tuulikute rajamise võimalikkus ja täpne paigustus selgitatakse välja KOV EP ja KSH käigus. Hindamisel lähtutakse Eesti Vabariigis kehtivatest õigusnormidest, mh mis on sätestatud inimese tervise kaitseks.</p>
	<p>3. Millal viidi EP alal läbi nii linnustiku, nahkhiirte kui ka taimestiku uuringud?</p> <p>Kui alustati peale 15.08.24 vastu võetud otsust, siis kas sügistalvisel perioodil ja nii lühikese aja jooksul on võimalik vastavaid uuringuid teostada?</p> <p>Juhul kui alustati juba peale 9.05.24 tehtud Utilitase taotlust ja enne valla volikogu otsust, siis kelle ajendil ja kes kandis kulud?</p>	<p>Lisaks käesolevale EP-le on koostamisel uus Saarde valla üldplaneering mis on algatatud Saarde Vallavolikogu 17.10.2018 otsusega nr 41. Saarde valla üldplaneeringuga püütakse muu hulgas leida sobivaid asukohti tuuleparkidele kui olulise ruumilise mõjuga ehitistele. Tuuleparkide</p>

	<p><i>Millal saab uuringute tulemustega tutvuda?</i></p> <p><i>Milline mõju on linnustikule, nahkhiirtele, taimestikule pikas perspektiivis arvestades, et saarde tuulepargis on 250 m kõrgused tuulikud?</i></p> <p><i>Kas on plaanis uurida ka mõju loomastikule?</i></p>	<p>rajamiseks on määratud tuuleenergeetika alad (ORME alad) Tuuleparkide rajamiseks sobiv piirkond jääb Saarde valla idaossa. Käesoleva EP ala jääb osaliselt välja üldplaneeringuga määratud tuuleenergeetika aladest hõlmates mh taristuga soetud alasid (k.a ühendus liitumispunktiga), tee ja kaabli servituudid jms.</p> <p>Linnustiku ja nahkhiirte lepingud sõlmitud ekspertidega 2023. aastal. Töid teostati 2024. aastal. Lõplikud uuringu aruanded valmivad praeguse ajakava kohaselt 2025 esimeses pooles. Täiendavalt tehakse olemasolevas Saarde tuulepargis järeelseiret.</p> <p>Uuringu tulemustega on võimalik tutvuda hiljemalt KSH aruande avalikustamise protsessis.</p> <p>KSH aruandes käsitletavat teemat on kajastatud KSH programmis tabel 2-3.</p>
	<p><i>4. Mida konkreetselt on saanud Kamali ja Tõlla külade elanikud (peale mõjualasse jäävate elanike taluvustasude) ja kogukond valla eelarvesse lisandunud Utilitaselt saadud hüvitise eest?</i></p> <p><i>Kas ja mitu ning millised töökohad on Saarde valda juurde tulnud senise tuulepargiga?</i></p>	<p>Märkus ei puuduta käesolevat EP LS ja KSH programmi.</p>

	<p>(Äripäeva artikkel 30.08.2022: "Saarde vallavanem Külli Karu kommenteeris küsimust loodavate uute töökohtade kohta vallas, et pärast tuulepargi valmimist tuleb eeldatavasti vähemalt 5-7 otsest ja kaudset pikaajalist töökohta, mis on seotud tuulepargi opereerimisega.)</p>	
	<p><b>Ettepanekud:</b></p> <p>1. Palun Saarde vallal realselt järgida 2018-2028 arengukavas kinnitatud visiooni "tervist tugevdav elukeskkond" ja eesmärgi "Inimest väärtustava elukeskkonna arendamine" ja "Looduskeskkonna väärtustamine" igas valla piirkonnas !</p>	<p>Märkus ei puuduta käesolevat EP LS ja KSH programmi.</p>
	<p>2. Ootan, et Saarde vald kuulaks, mõistaks ja arvestaks kohalike elanike poolt välja toodud murekohti tervisele, loodusele, keskkonnale. Mitte ei naeruvääristaks neid elanikke, kes pole sinisilmselt kahe käega poolt tuulepargi arenduse laienemisele.</p>	<p>Kõiki asjakohaseid ettepanekuid kaalutakse ja võimalusel arvestatakse.</p>
	<p>3. Uusi võimalikke tuulikuid ei plaanita püstitada elamutele kindlasti lähemale kui 2,5 km</p>	<p>Tuulikute tegelik kaugus elamumaadest ja õuealadest selgub planeeringu ja KSH protsessi jooksul. KSH koosseisus viiakse mh läbi müra modelleerimine. Hindamise aluseks on seatud kriteerium, et ükski elamu ei saa paikneda tuulepargile lähemal kui 1000 m.</p>
<p><b>S. ja T. S e-kiri:</b> <b>06.01.25</b></p>	<p>1. Esiteks on juba praegu Kamali kodukandi metsades ringi liikudes kõrvus pidev vuhin. Olen harjunud palju looduses aega veetma ja kui tavapäraselt käisin metsades end laadimas ja palju loodust pildistamas (siinkandis 15 aastat), siis pärast tuulikute töölehakkamist tulen mitmetunnistelt metsatiirudelt kohati pigem peavaluga koju tagasi, sest ma ei kannata tundide kaupa konstantset tuulikute müra. Eriti kuna mina olen harjunud looduses vaikselt ringi käima. Kahjuks on Kamali küla Lipsu rabast tänu Kurmil asuvale kolmele tuugenile kohalik rabavaikus järgmisteks aastakümneteks igatahes ära võetud. Lemmikuimate kalapüügi kohtadeni Halliste jõel ulatuvad samuti tuulikute mürahäiringud. Suuresti kõik, millega Kamali küla ümbruses lapsepõlvest saati harjunud olin, on praegu kodust 3km raadiuses oleva 5 tuuliku pärast juba</p>	<p>Kõiki asjakohaseid ettepanekuid kaalutakse ja võimalusel nendega arvestatakse. Võimalik tuulepargi suurus ja lahendus selgub jätkuva planeeringu menetluse käigus lähtuvalt KSH tulemustest.</p>

	<p>muutunud (lähimad tuulikud 2,5km). On siililegi selge, et iga lisatava tuulikuga need häiringud siin piirkonnas nii inimesele kui loodusele ainult kasvavad. Vastupidiselt Saarde valla visioonile, mille märksõnadeks on inimest väärtustav ja tervist tugevdav elukeskkond ning looduskeskkonna väärtustamine, paistab, et kõikide valla piirkondadega selles visioonis arvestatud pole. Paberi peal oleks justkui kogukonda väga kaasatud, kuid paratamatult on jäänud tunne, et paljude Kamali ja Tõlla elanike arvamus ja mured tuulepargi osas pole vallajuhtide teadvusse senimaani kuidagi jõudnud. Samuti on eredalt jäänud meelde 18.09.2024 Tihemetsas toimunud tuulepargi arutelul Utilitas Windi juhatuse liikme Andrus Zavadskise poolt öeldu, et tuulikute tingitud elukeskkonna häiringud on kohalikel elanikel peas kinni. Selline suhtlusstiil ei kõlba kuskile.</p> <p><b>Ettepanek: Teen ettepaneku kuulata kohalikke elanikke ja realselt arvestada otsuste tegemisel nende inimeste seisukohtadega ning edaspidi palun oma muredest rääkivaid inimesi mitte naeruvääristada.</b></p>	
	<p><b>2. Tutvudes eriplaneeringu ja KSH ajakava ning valladokumentidega, siis mind ajas asjade käik siin veidi segadusse ja tekitas mitmeid küsimusi.</b></p> <p>Saarde vallavolikogu algatas eriplaneeringu 15.08.2024 otsusega nr 1- 3/148.</p> <p><a href="https://saarde.ee/documents/119303/39310460/SaardeVV_15082024_o148.pdf/e23bce83-789e-47e2-b147-cbe80c2a2e24">https://saarde.ee/documents/119303/39310460/SaardeVV_15082024_o148.pdf/e23bce83-789e-47e2-b147-cbe80c2a2e24</a></p> <p>Otsustati muuhulgas: "Volitada Saarde vallavanemat sõlmima eriplaneeringu koostamisest huvitatud isikuga OÜ Utilitas Wind leping planeeringu koostamisega ja keskkonnamõju strateegilise hindamisega kaasnevate kulude kandmiseks." "Saarde Vallavalitsusel viia läbi vajalikud hankemenetlused kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostaja ja keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviija leidmiseks." Eriplaneeringu lähteseisukohtade ja KSH programmi dokumendis, mis avalikule väljapanekule jõudis 03.12.2024, on öeldud: "Linnustiku, nahkhiirte ja taimestiku uuringu läbi viimine - hiljemalt detsember 2024"</p>	<p>Lisaks käesolevale EP-le on koostamisel uue Saarde valla üldplaneeringu, mis on algatatud Saarde Vallavolikogu 17.10.2018 otsusega nr 41. Saarde valla üldplaneeringuga püütakse muu hulgas leida sobivaid asukohti tuuleparkidele kui olulise ruumilise mõjuga ehitistele. Tuuleparkide rajamiseks on määratud tuuleenergeetika alad (ORME alad) Tuuleparkide rajamiseks sobiv piirkond jääb Saarde valla idaossa. Käesoleva EP ala jääb osaliselt välja üldplaneeringuga määratud tuuleenergeetika aladest hõlmates mh taristuga soetud alasid (k.a ühendus</p>

	<p><a href="https://saarde.ee/documents/119303/41461946/2024_10_31_Saarde_KOV_EP_LS_KSHP.pdf/7136435a-af75-4544-abdc-de0b6013f7de">https://saarde.ee/documents/119303/41461946/2024_10_31_Saarde_KOV_EP_LS_KSHP.pdf/7136435a-af75-4544-abdc-de0b6013f7de</a></p> <p>Saarde valla tuulepargi eriplaneeringu detsembrikuises infokirjas on öeldud: "EP alal on läbi viimisel nii linnustiku, nahkhiirte kui taimestiku uuringud. Uuringute tulemused selguvad 2024. aasta lõpuks."</p> <p><a href="https://saarde.ee/documents/119303/41461946/Infokiri.dets.24.pdf/d00a1df0-9674-42da-8408-7059f453f8ad">https://saarde.ee/documents/119303/41461946/Infokiri.dets.24.pdf/d00a1df0-9674-42da-8408-7059f453f8ad</a></p> <p>Saarde vald avaldas tuulepargi eriplaneeringu ja keskkonnamõju strateegilise hindamise läbiviimise hanke 12.09.2024. Leping töövõtjate Plannum OÜ ja OÜ Roheplaaniga sõlmiti 04.10.2024. Hanke tehnilise kirjelduse p 7.3.3 ütleb: "Vajadusel teostatakse detailne lahendus, mis peab tagama planeeringu lõppedes: kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu vastuvõtmise ja kehtestamise kohaliku omavalitsuse poolt."</p> <p><a href="https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/7805004/general-info">https://riigihanked.riik.ee/rhr-web/#/procurement/7805004/general-info</a></p> <p><b>Küsimus: Millal alustati käesoleva eriplaneeringu alal linnustiku, nahkhiirte ja taimestiku uuringuga kui EP algatati ametlikult alles 15.08.2024? Juhul kui uuringutega alustati enne vallavolikogu otsust, siis kelle ajendil, kelle kuludega ja kes antud uuringuid teostas? Kas on tavapärane, et arendajad teevad enne EP taotlemist/algatamist aladel juba erinevaid keskkonnauuringuid? Detsembrikuise infokirja alusel oli alal läbi viimisel linnustiku, nahkhiirte ja taimestiku uuringud - milliseid liike detsembrikuus veel uuriti? Milliste vahenditega saab KSH läbiviija tagada EP vastuvõtmise ja kehtestamise KOV poolt?</b></p>	<p>liitumispunktiga), tee ja kaabli servituudid jms.</p> <p>Linnustiku ja nahkhiirte lepingud sõlmitud ekspertidega 2023. aastal. Töid teostati 2024. aastal. Lõplikud uuringu aruanded valmivad praeguse ajakava kohaselt 2025 esimeses pooles. Täiendavalt tehakse olemasolevas Saarde tuulepargis järeelseiret.</p> <p>KSH aruandes käsitletavat teemat on kajastatud KSH programmis.</p> <p>Planeeringu vastuvõtmise ja kehtestamise sh kõik tingimused tuulepargi rajamiseks otsustab Saarde Vallavolikogu.</p>
	<p><b>3.</b> Soome Loodusvarade Instituut (Luke) kogus kokku 84 erinevat uuringut 22 riigist ning täheldas, et 63% uuritud lindudest, 72% nahkhiirtest ja 67% imetajatest liikusid tuuleparkide vahetust lähedusest eemale. Tuuleparkide läheduses vähenesid liikide populatsioonide arvud, muutusid lindude paaritumiskäitumised ning järglaste surmade arv kasvas. Tugineti uuringutele mis olid tehtud aastatel 1993-2023. Enamasti olid uuritud tuulikute kõrguseks 50-99m, ainult neljas uuringus oli tuulikute kõrgus üle 150</p>	<p>Teie poolt edastatud info teadmiseks võetud. KSH programmis tabelis 2-3 on kirjeldatud hinnatavaid teemakäsitlusi. Täpsem mõju hindamise analüüs viiakse läbi KSH aruande koostamisel. Võimalik seire kohustus määratakse</p>

	<p><i>meetri ja ühel juhul oli uuritud ka üle 200m kõrguse tuuliku mõju. Uuring näitas, et tuulikute arv, kõrgus ja labade pikkus mõjutas lindude arvu ja liigirohkust. Tuulikute hoiavad distantse nt rebased, metskitsed kui halljäneseid.</i></p> <p><i><a href="https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320723004834#s0055">https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320723004834#s0055</a></i></p> <p><i>Soomes alustati 2023. aastal viis aastat kestva projektiga, kus uuritakse muuhulgas tuuleparkide otsest mõju huntidele.</i></p> <p><i><a href="https://www.luke.fi/en/projects/tuuliriista">https://www.luke.fi/en/projects/tuuliriista</a></i></p> <p><i>2024. aasta lõpus öeldi vallaametniku kirjas mulle, et tuuleenergeetika aladeks on Saarde vallas valitud madala ökoloogilise väärtusega ala. Samas isiklikust kogemusest tahaks öelda, et meil on väga liigirikas piirkond. Ainuüksi Kamali küla piirides olen kohanud silmast-silma või näinud paljude loomade tegutsemisjälgi: karu, hunt, ilves, põder, punahirv, metskits, metssiga, halljänese, rebane, kährik, mäger, metsnugis, tuhkur, orav, kobras jpt. Lindudest näiteks: väike-konnakotkas (I kat), kanakull (II kat), metsis (II kat), jäälind (II kat), laululuik (II kat), valgeselg-kirjurähn (II kat), musträhn (III kat), hallpea-rähn (III kat), tamme-kirjurähn (III kat), väänkael (III kat), teder (III kat), laanepüü (III kat), hiireviu (III kat), händkakk (III kat), värbkakk (III kat), sookurg (III kat), väiketüll (III kat), sabatihane, tutt-tihane, põialpoiss, puukoristaja ja paljud-paljud teised. Roomajatest on esindatud rästik (III kat), nastik (III kat), vaskuss (III kat), arusisalik (III kat). Samuti on see väga liigirikas piirkond nii marjulise kui seenelise jaoks.</i></p> <p><i>2019. aastal tuulikute arutelul ütles praeguse KSH juhtekspert Riin Kutsar mulle (väljavõte arutelu protokollist): "Praktikas hinnatakse loomade müratundlikkus sarnaseks inimeste omale. Häiring on kindlasti tuulikute lähedal, aga antud kontekstis ei hinda me seda oluliseks."</i></p> <p><i><a href="https://saarde.ee/documents/119303/24917646/KSHA+avaliku+arutelu+protokoll_18.06.2019.pdf/c3dd28ce-3dba-47e4-9adc-5626e5454c7b">https://saarde.ee/documents/119303/24917646/KSHA+avaliku+arutelu+protokoll_18.06.2019.pdf/c3dd28ce-3dba-47e4-9adc-5626e5454c7b</a></i></p> <p><i>Samas Soomes näitel hinnatakse mõjusid loomadele oluliseks, sest vastasel juhul ei hakkaks keegi tegema 5 aastat kestvaid uuringuid.</i></p>	<p>KSH aruande tulemustele tuginedes. KSH aruande valmimisel toimub KSH aruande avalikustamine, kus on võimalik mõju hindamiste tulemustega tutvuda ja põhjendatud ettepanekuid tagasisidet anda.</p>
--	---	---



	<p><b>Küsimus: Mis teeb ühest piirkonnast ökoloogiliselt väärtusliku või mitteväärtusliku ala? On selleks indikaatoriks mõni kindel liik või üldine liigirikkus? Kas 6 aastaga on praktikas loomade müratundlikkuse osas midagi muutunud või arvatakse endiselt, et loomade ja inimeste müratundlikkus on sarnane? Kust maalt alates muutuvad häiringud loomadele oluliseks? Kas ainuüksi loomajälg tuuliku läheduses saab olla tõestus, et tegelikult on nendega kõik hästi ning mõjusid suur- ja väikeimetajatele pole (elupaigad, käitumine, poegimine)?</b></p> <p><b>Ettepanek: Tuginedes viidatud uurimistöele ja seal väljatoodud imetajatele avaldunud mõjudele, siis teen ettepaneku viia Saarde valla tuuleenergeetika aladel läbi loomastiku-uuringud ja -seire ning arvestada tuulepargi planeerimisel ka suur- ja väikeimetajatele avalduvate mõjudega. Samuti hinnata tuulikute rajamise ja ümbruskonnas toimuvate metsaraiete kumulatiivset mõju elupaikadele ning liigirikkusele.</b></p>	
	<p><b>4. Keskkonnaagentuuri "Tuuleenergeetika arendamiseks täiendavate alade kaardistamine" aruandes selgus, et Saarde–Põhja-Sakala uuringualale tuulikute püstitamise avaldaks väga suurt mõju sealsele elustikule. Seega oleks mõistlikum antud piirkond hüvitusaalana hoopis kaitse alla võtta.</b></p> <p><i>"Tekkivad mõjud on sedavõrd ulatuslikud ja olulised, et neid ei ole arenduse korral võimalik vältida ja leevendada. Samuti ei ole mõistlik ja reaalne sellise ala puhul püüda tekkinud mõjusid hüvitada, sest uuringualast esinduslikumaid võimalikke hüvitusalasid leida on väga raske või võimatu. Kokkuvõttes sobib Saarde–Põhja-Sakala uuringualal tuuleenergia arenduse asemel kasutada seda ala tuuleparkide ehitusega kaasnevate keskkonnamõjude hüvitusaalana, võtta riikliku kaitse alla ja parandada ala elupaikade kvaliteeti veelgi. Veelgi enam, arvestades väga ulatuslikke tuuleenergeetika arendusplaane maismaal tõstatub päevakorda nii olemasolevate kui eriti uute tuuleparkide ebasoodsate mõjude hüvitamise vajadus vastavatele tundlikele liikidele. Käeoleva uuringuala puhul on tegemist ühe kõige perspektiivsema piirkonnaga teiste arendusalade tekitatud ebasoodsate mõjude hüvitamise alana kasutamiseks juhul kui tagada soodne seisund ja selle parendamine."</i></p>	<p>LS ja KSH programmi dokumendis on kajastatud hindamisele tulevad mõjuvaldkonnad. Täpsem mõjuhindamine viiakse läbi järgmises etapis ehk KSH aruande koostamisel.</p>

	<p><a href="https://keskkonnaportaal.ee/sites/default/files/2024-10/REPowerEU_KAURi_uuringualad_l%C3%B5pparuanne_20241009_avalik.pdf">https://keskkonnaportaal.ee/sites/default/files/2024-10/REPowerEU_KAURi_uuringualad_l%C3%B5pparuanne_20241009_avalik.pdf</a></p> <p><b>Ettepanek: Arvestades Keskkonnaagentuuri aruandes väljatoodud uuringute ja soovitustega teen ettepaneku Saarde vallal astuda omapoolseid konkreetseid samme, et Saarde-Põhja-Sakala uuringuala metsad liigirikkuse ja elupaikade säilimise nimel kaitse alla võetaks.</b></p>	
	<p><b>5.</b> Arvestades seda, mida Saarde tuulepargi läheduses kogenud olen, siis minu meelest on valla üldplaneeringus seatud tuulikute minimaalne kaugus, 1km, elamutest väga ebapiisav. Loomulikult iga päev on tuugenite kõrval erinev ja müra levikut mõjutavad paljud tegurid, kuid rohkem kui aasta jooksul pole olnud kordagi, mil ma poleks tuulikute lähemal kui 2km nende vuhisemist selgelt kuulnud. Kujutage nüüd ette neid rahulikke päevi, mil inimene tahab oma aias lihtsalt puhata või teha muid toimetusi. Võiks olla vaikus, aga taustaks kõlab ainult tuugenite vuhin. Varem või hiljem see ajab kas hulluks või inimene harjub. Fakt on, et endist vaikust enam pole. Seni kuulnud kõige kaugemad tuulikute helid on minuni jõudnud 3,8km pealt. Ikka ja jälle turgatavad pähe Fred Jüssi sõnad: "Vaikus kui loodusvara."</p> <p>Kahjuks paljud ei mõista seda või saavad sellest aru alles siis kui vaikust enam jäädavalt pole. "Tuulikut ei paigutata üldjuhul eluhoonele lähemale kui 1 km. Kokkuleppel maaomanikuga võib detailplaneeringu koostamisel tuuliku paigutada eluhoonele lähemale, kuni 750 m kaugusele eluhoonest."</p> <p><a href="https://saarde.ee/documents/119303/41412915/2024-11_Saarde_YP_Seletuskiri.pdf/d4bc7121-d8c3-4236-90ab-4a7e4518f143">https://saarde.ee/documents/119303/41412915/2024-11_Saarde_YP_Seletuskiri.pdf/d4bc7121-d8c3-4236-90ab-4a7e4518f143</a></p> <p><b>Küsimus: Kas vallajuhid ja arendajad ise elavad või elaksid vabatahtlikult ning hea tujuga tuulepargist 1-2km kaugusel?</b></p> <p><b>Ettepanek: Uusi tuuliku ei püstitata elamutele lähemale kui 2,5km.</b></p>	<p>Tuulikute tegelik kaugus elamumaadest ja õuealadest selgub eriplaneeringu ja KSH aruande koostamise ja menetlemise käigus, sealhulgas uuringuaruannete ning modelleerimise tulemuste alusel. Hindamise aluseks on seatud kriteerium, et ükski elamu ei saa paikneda tuulepargile lähemal kui 1000 m.</p>
<p><b>S.K e-kiri:</b> <b>05.01.25</b></p>	<p>Saarde tuulepargi laiendus ja uute tuuleparkide rajamine tuleb välistada!</p>	<p>Seiskohad teadmiseks võetud. KSH programmiga on ette nähtud müra mõju, sh madalsageduslik müra ja</p>

	<p><i>Infraheli on Eestis täiesti uus teema, mis käib paratamatult kaasas suurte masinate liikumisega. See on füüsikaline paratamatus. Infraheli ei tekita ainult tuulikud vaid ka lennukid, laevad, töötavad mootorid, ventilatsioonüsteemid jne.</i></p> <p><i>Tuulikute puhul teeb infraheli eriliseks just tuugenist tulenevalt spetsiifiline signatuur. Selleks on infraheli impulsid, mis levivad kaugele läbi õhu ja maapinna. Nende impulsside eest pole võimalik varjuda. Infraheli jääb sagedusvahemikku 0-20Hz. Näiteks lainepikkus 1Hz sageduse korral on 343m. Et ennast selle lainepikkuse eest kaitsta peab hoone seina paksus olema 343m, mis on ilmselgelt võimatu. Isegi kui kasutada moodsaid müra neelavaid materjale jääks selle lainepikkuse korral isoleerivaks seina paksuseks ebareaalne suurus.</i></p> <p><i>Infraheli levib väga suurte vahemaade taha väga väikese sumbumisega keskkonda. Me räägime kuni 90km levialast.</i></p> <p><i>Infraheli tuulikute korral tuleb juttuks just selle impulssiivse iseloomu tõttu. Need helirõhu lained, mis levides läbistavad majade seinad ja aknad, läbistavad samuti inimkeha varba küünest juuksekarvani.</i></p> <p><i>Miks on see probleem? Kuna infraheli mõjub inimkehale stressorina, siis stressi seisund ei kao kogu selles saastunud keskkonnas viibimise aja jooksul. Stressis keha nõrgeneb ning muutub haigustele vastuvõtlikuks.</i></p> <p><i>Millised on esimesed sümptomid, mis ilmnevad infraheliga saastunud keskkonnas viibides: Surve kõrvades, vererõhu tõus, iiveldus, peavalu, seletamatud öised ärkamised, Öpiraskused, Unehäired (need võivad ilmneda üsna kiiresti), keskendumishäired (suuresti põhjustatud unetusest)</i></p> <p><i>Millised on sümptomid, mis ilmnevad pikema aja jooksul: Südame rütmihäired, Perikardiumi paksenemine, Südameinfarkt, Südame veresoonekonna paksenemine, Teatud keskuste kahjustus ajus, Muutused sisekõrvas, Reaktsioonivõime vähenemine, Epilepsia</i></p>	<p>infraheli, hindamine KSH aruandes koosseisus.</p> <p>Kliimaministeeriumi tellimisel on koostamisel töö <i>Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele</i>. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.</p> <p>Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetsed ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p> <p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega,</p>
--	---	---

*Inimeseti on sümptomite ilmnemine ja nende intensiivsus erinevad. Samuti sõltub see infraheli energiast, ehk mürataseme rõhust, milles inimene on sunnitud elema ning mida mõõdetakse detsibillides (dB).*

*Tuleb rõhutada, et täna Eestis ei ole madalsagedusliku heli (0-200Hz) piirnormid kuidagi reguleeritud, suunised puuduvad. Tuuleparkide planeerimisel müra modelleerimiseks (tarkvaraga WindPro) kasutatakse Soomlaste lähenemist. Selles programmis valitakse seadistus Finland low frequency. Kasutatakse seda seepärast, et Soomlastel on Eestiga sarnased madalsagedusliku müra normid.*

*Mida ette võtta kui selgub, et kodu jääb infraheli mõjupiirkonda?*

*Kõige kindlam viis end ja peret selle häiringu eest kaitsta on lahkuda sellest mõjualast.*

*Teadma peab, et mida kauem seda müra talutakse/kannatatakse, seda raskemaks kujunevad tervisesümptomid. Infraheli müras ei ole võimalik kohaneda, selle müraga saastunud keskkonnast tuleb eemalduda!*

*Siin tekib rida sotsiaalseid probleeme. Et kuhu siis minna, kellele müraga reostatud elukoht müüa, et müügist saadud raha eest uus eluase soetada? Otsida ohvrit kellele varjatud puudusega eluase maha müüa lõpeb varem või hiljem kohtus, pahaaimamatu ostja hagiga kohtus tehing tagasi keerata.*

*Miks siis arstid ei löö häirekella, et sellises keskkonnas ei ole võimalik elada? Põhjus on lihtne. Täna õppeasutustes ei koolitata arste infahelist tingitud vibroakstilise töve sümptome ära tundma. Kui inimene arsti poole pöördub eelpool kirjeldatud probleemidega, kirjutatakse välja ravimid sümptomite mahasurumiseks ilma süvenemata, mis äkitsi ilmunud sümptomite juurpõhjuseks on. Edasi juhtub see, et kannatajale kirjutatakse ajapikku järjest kangemad ravimid, et kuidagigi selles keskkonnas päev õhtusse saata.*

*Kui abi pole loota arstidelt, siis kelle poole pöörduda? KOV lähtub seadustest ja kohaliku elaniku huvid mängitakse tuuleenergia ettevõtete kasuks maha. Viimaste lobistide regulaarsed külastused KOV asutustes on teada nähtused.*

KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitlemiseks ja hindamiseks.

Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.

*Mida siis ikkagi teha? Tuleb aru saada, et täna planeeritud üle Eestilise tuulikute väljaarendamise korral muutub enamuse maapiirkondi elamiskõlbmatuks just nimelt infraheli saaste tõttu. Inimesed muutuvad selle tulemusel nõrgemaks ja haigemaks.*

*Kuniks ei ole selgeid madalsagedulikke müra piirnorme seadusesse kirjutatud käituvad tuuleenergia arendajad kohalike inimestega oma suva ja südametunnistuse järgi. Seega vaja on peatada tänased erinevad planeeringud kuniks on loodud seadus, kus on selgelt kirjas, mida ja kui kaugele inimasustusest võib rajada.*

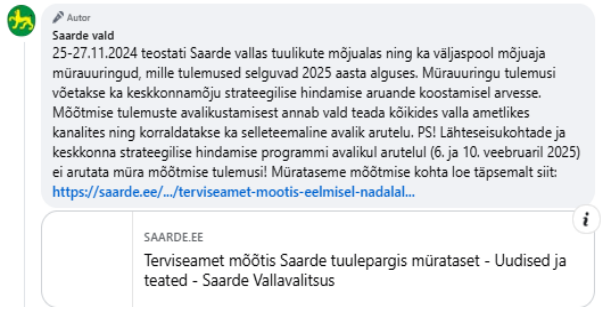
*Siin pörkume taas mitmetasandilise probleemiga. **Nimelt, et oleks võimalik kindlaks teha, millised peaksid olema need normid, peame mõistma, kuidas käitub inimorganism ühel või teisel või kolmandal juhul. Kuid kuidas määrata norme, kui tänased arstid ei oska ega tea vibroakustilisest tõvest ega vajalikest arstlikest testidest midagi? Kas üldse on võimalik määrata norme infraheliga saastunud elukeskkonnale, on samuti küsimus, mis vajab vastust.***

*Järgmine probleem tekib infraheli mõõtmistega. Olles uurinud Eestis tegutsevate akustikaettevõtete võimekust läbi viia korrektseid ja kõrge resolutsiooniga infraheli mõõtmisi, saan kindlalt väita, et kahjuks selline võimekus puudub eranditult neil kõigil. Sealhulgas puudub selline võimekus ka Terviseameti füüsikalaboril, mis justkui plaanib teha infraheli mõõtmisi, kuid kelle võimekus on heal juhul mõõta kolmandaid või nejäandaid harmoonilisi ja sedagi 1/3 oktaviribas. Baassageduse mõõtmisvõimekus neil puudub. Eestist paraku ei leia inimest, kes oleks spetsialiseerunud infrahelile ja selle mõõtmistele.*


*Kui puuduvad arstidel teadmised viia tervisehädad kokku infrahelist põhjustatuga ja puudub võimekus mõõta infraheli impulsse korrektselt täna juba töötavate tuuleenergia jaamade näitel, siis kuidas on võimalik luua seadus, mis reguleerib ja kaitseb elukeskkonda infraheli saaste eest? Juhul kui seadust plaanitakse koostada mõnede teiste riikide normide najal, siis tuleb kindlasti mõista, et need normid ei pruugi ka mujal maailmas kehtida 6,5MW ja suuremate tuulikute korral. Viimaseid üldjuhul paigutatakse merre mitte maismaale 1km kaugusele elamust.*

	<p><i>Kui riigis puudub võimekus mõista, kuidas tuleb mõõta infraheli impulsse ja teha kindlaks infraheli põhjustatud tervisehädad, siis ei ole ka lootust probleem kui selline lahendada.</i></p> <p><i>Jälle tekib küsimus, kuidas siis edasi?</i></p> <p><i>Tänaseks on probleemi lahendamise, mis puudutab infraheli mõõtmisi ja mõõtmiste tulemuste seostamist infraheliga saastunud keskkonnas elavate inimeste tervisekaebustega, võtnud südameasjaks MTÜ Looduse ja Inimeste Eest. Oleme võtnud ühendust Portugalist infraheli spetsialistiga kelle abiga suudame peagi läbi viia Eestis kõrge resolutsiooniga infraheli mõõtmisi. Samuti pakub meie kontaktisik nõustamist, kuidas viia läbi meditsiinilisi teste, mis aitavad tõendada infraheli mõju patsientidel, kes elavad infraheliga saastunud keskkonnas. Seega on võimekus kõrge resolutsiooniga infraheli mõõta peagi ühel Eestis tegutseval kodaniku algatusel loodud MTÜ'l olemas. On ainult aja küsimus, millal saab selgeks, kui intensiivselt Saarde vallas ja Sopi-Tootsi tuulepargis tuugenid infraheli impulsse emiteerivad. Korrektsed mõõtmised on esimene samm peatamaks see hullumeelne tuugenite püstitamine Eesti looduskaunitesse kohtadesse rikkudes loodust ja inimeste elukeskkonda. MTÜ'le on tänaseks teada 4 leibkonda, kes plaanivad jätta ja kes juba on jätnud kodu Saarde vallas. Põhjuseks on tuulikute käivitamise ajast tekkinud väljakannatamatu madalsageduslik häiring.</i></p> <p><i>Loota ja arvata, et need jäävad üksikjuhtumiteks oleks naiivne. Olukorra tõsidust ametkonnad paraku ei tunnista ja arendustega minnakse täiskäigul edasi. Infrahelist saastunud keskkond muutub paraku paljudele inimestele üsna kiiresti elamiskõlbmatuks ja pikas perspektiivis ka neile kes seda keskkonda alguses paremini taluvad</i></p>	
<p><b>V.K, e-kiri: 26.12.2024</b></p>	<p><i>/...I osa teeb kokkuvõtte eriplaneeringu programmis välja toodud lähteseisukohtadest, mis on leitav tervikkirjas lk 1- 3.../</i></p> <p><b>II OSA</b></p> <p><b>Arvamus ja põhjendused EP ja KSH lähteseisukohtade ja asjakohasuse kohta</b></p> <p>13. <i>Eesti nagu kogu Euroopa kliimat mõjutavad Atlandi ookean, Põhja-Atlandi hoovus ja Islandi miinimum. Viimane kujutab endast tsüklonite kujunemise</i></p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p> <p>KSH programmis on ette nähtud koostöö Mulgi vallaga, vt ptk 3.1. Planeeringu ja KSH osapooled. Mulgi</p>

	<p><i>piirkonda. <b>Valitsevate edela- läänetuultega</b> kandub niiske mereline õhumass Atlandi ookeanilt suhteliselt kaugele mandri siseosasse. <b>Üle 2/3 kõigist frontidest saabub Eestisse edela- läänekaartest. Eelnev omab tähtsust, kuna Mulgi vald jääb Saarde tuulepargi tuulikute suhtes allatuult ja seetõttu <u>Saarde tuulepargi häiringud 2/3 kanduvad edela- läänetuultega Mulgi valla territooriumile.</u> Seega on vajalik käsitleda mõju hindamist Saarde valla piiriülesest.</b></i></p>	<p>vald on esitanud ka omapoolse seisukoha.</p>
	<p>14. Lisaks tuleb arvesse võtta, et häiringud ulatuvad EP ala piiridest palju kaugemale, kui 2 km. Saarde valla esimese tuulepargi häiringud kahjustavad suurel määral Viljandimaad ja Mulgi valla elanikke. Näiteks Saarde tuulikute visuaalne mõju on nähtav nii Viljandi lähedalt Viiratsi mäelt, kui Karksi-Nuia poolt tulles Lopa mäelt, samal ajal Kilingi- Nõmmest, kui Saarde valla keskuse poolt vaadates on visuaalne häiring olematu.</p>	<p>Visuaalse mõju hindamisel käsitletakse tuulikute nähtavust ja vaadete muutumist. Visualiseeringud koostatakse KSH raames kohtadest kus tuulikud nähtavusanalüüsi alusel jäävad näha ja mille suhtes esineb võimalik avalik huvi (kultuuriväärtusega kohad, puhkealad, turismiobjektid, planeeringutes määratud ilusa vaatega kohad, vaated väärtuslikelt maastikelt, vaated teedelt jms).</p> <p>Vaated üldiselt ei ole omandiõiguse osaks.</p>
	<p>15. Mulgi valla elanikud on peale esimese tuulepargi käivitamist korduvalt pöödnud Saarde valla poole ja andnud teada, et Saarde tuulepark on juba enesega kaasa toonud pöördumatuid keskkonna alaseid muutusi, <b>seadnud ohtu inimeste tervise ja heaolu, sellega koos kultuuripärandi ja inimeste vara, kuna inimesed on sunnitud ja hakanud infraheli ja elektromagnetkiirguse häiringutest tulenevalt oma kodust lahkuma.</b></p> <p>Saarde Vallavalitsusele on esitatud pöördumised: 23.11.2024 nr 7-13/1383; 15.10.2024 nr 1-8/1238; 19.12.2024 Arvamus-vastuväide nr. 7-13/1383-2.</p>	<p>Olemasoleva Saarde tuulepargi mõju küsimuses Mulgi valla elanikele jääb vald 16.12.2024 antud seisukohale. Tuulepargi planeeritava laienduse mõjusid sh ka võimalikke mõjusid Mulgi valla elanikele hinnatakse põhjalikult valmivas eriplaneeringus ja selle osaks olevas KSH aruandes. Saarde valla volikogu kaalub ja</p>

	<p><b>Saarde Vallavalitsus otsustusprotsessis meie pöördumiste sisuga arvestanud ei ole, 16.12.2024 edastatud vastuses annab Saarde Vallavalitsus teada enda seisukoha:</b> "Teadaolevalt asub Teie kinnistule lähim tuulik Teile umbes 2,08 km kaugusel. Saarde vallas puuduvad andmed selle kohta, et tuulikute mõju Teile ületaks ettenähtud norme ja tooks Teile kaasa selliseid tagajärgi nagu oma kaebuses kirjeldate, seda enam, et Teie kinnistu ei jää ühegi tuuliku mõjualasse. Esitatud andmetele tuginedes puudub valla hinnangul selgus ja kindlus ka Teie võimaliku elukohavahetuse toimumisest ja selle tegelikest põhjustest, arvestades, et elukoha valik on inimese vaba tahe ja võib sõltuda paljudest asjaoludest nagu inimese subjektiivne arvamus, eelistused ja soovid, rahaline, perekondlik või tööalane olukord jmt, mis kohalikku omavalitsust ei puuduta ja millesse kohalik omavalitsus ei saa sekkuda".</p>	<p>otsustab seejärel, kas eriplaneering kehtestada või mitte.</p>
	<p>16. 10. detsembril avaldas Saarde vald enda FB lehel kommentaari: " 25. - 27.11.2024 teostati Saarde vallas tuulikute mõjualas ning ka väljaspool mõjuaja mürauuringud, mille tulemused selguvad 2025 aasta alguses. Mürauuringu tulemusi võetakse ka keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande koostamisel arvesse. Mõõtmise tulemuste avalikustamisest annab vald teada kõikides valla ametlikes kanalites ning korraldatakse ka selleteemaline avalik arutelu. <b><u>PS! Lähteseisukohtade ja keskkonna strateegilise hindamise programmi avalikul arutelul (6. ja 10. veebruaril 2025) ei arutata müra mõõtmise tulemusi!</u></b> <b><u>Meie soov on EP avalikul arutelul kindlasti rääkida infraheli ja elektromagnetkiirguse ning nende koosmõjust inimese tervisele.</u></b></p> <div data-bbox="506 1079 1108 1386">  <p>Autor Saarde vald 25-27.11.2024 teostati Saarde vallas tuulikute mõjualas ning ka väljaspool mõjuaja mürauuringud, mille tulemused selguvad 2025 aasta alguses. Mürauuringu tulemusi võetakse ka keskkonnamõju strateegilise hindamise aruande koostamisel arvesse. Mõõtmise tulemuste avalikustamisest annab vald teada kõikides valla ametlikes kanalites ning korraldatakse ka selleteemaline avalik arutelu. PS! Lähteseisukohtade ja keskkonna strateegilise hindamise programmi avalikul arutelul (6. ja 10. veebruaril 2025) ei arutata müra mõõtmise tulemusi! Müra taseme mõõtmise kohta loe täpsemalt siit: <a href="https://saarde.ee/.../terviseamet-mootis-eelmisel-nadalal...">https://saarde.ee/.../terviseamet-mootis-eelmisel-nadalal...</a></p> <p>SAARDE.EE Terviseamet mõõtis Saarde tuulepargis mürataset - Uudised ja teated - Saarde Vallavalitsus</p> </div>	



	<p>17. Praegusel juhul avaliku väljapaneku käigus on asunud hindamise eesmärgil koguma olulisi ebasoodsaid mõjusid, <b>siis tuleb mõjude hindamisel ka päriselt arvestada mõjuga inimeste heaolule, varale, asustuse arengule, taristule jms.</b> Lisaks tuleb EP keskkonnamõju hindamisel Saarde vallal senisest aktiivsemat koostööd teha Mulgi vallaga ja arvestada Viljandimaa ning Mulgi valla arengudokumentidega, samuti Saarde-Mulgi valla piiriääres elavate inimeste arvamusega, seda eriti seetõttu, et <b>Saarde vald paigaldas 4 tuulikut sellisele maa –alale, mida igast küljest ümbritseb Mulgi vald.</b></p> 	<p>KSH programmis on ette nähtud koostöö Mulgi vallaga, vt ptk 3.1. Planeeringu ja KSH osapooled.</p>
	<p>18. EP ala ja juba olemasolevate tuulikute hüpoteetilisse 2 km mõjualasse jääb osaliselt või tervikuna 13 asustusüksust (EP joonis 2-10) kokku 109 eluhoonega ja ligikaudu 260 elanikuga. <b>Kuna EP piir kattub mitmes kohas Mulgi valla piiriga, peab arvestada võimalusega, et tuulikud paigaldatakse taaskord vahetult Mulgi valla piiri äärde, tuleb EP kirjeldada lisaks Saarde valla statistilistele näitajatele ka Mulgi valla külade elanikonna statistilisi näitajaid ja tuulikute mõju neile.</b></p>	<p>KSH programmis on ette nähtud koostöö Mulgi vallaga, vt ptk 3.1. Planeeringu ja KSH osapooled.</p>
	<p>19. /...punktis 19 väljavõte dokumendist“ Viljandi maakonna arengustrateegia 2035 Viljandimaa – arenev PÄRIS EESTI”, mis on leitav tervikkirjas lk 5.../</p>	<p>Arvamus on registreeritud.</p>
	<p>20. Üleriigilises planeeringus Eesti 2030+ tuulikuparkide rajamist Viljandi maakonda ette nähtud ei ole. <b>Viljandimaa maakonnaplaneeringus 2030+ Viljandi maakondliku tähtsusega tuuleparke maakonnaplaneeringus ei kavandata.</b> Maakonnaplaneeringuga ei kavandata ohtlikke</p>	<p>Kohaliku omavalitsuse EP ülesandeks on olulise ruumilise mõjuga ehitiste planeerimine, kui sellise ehitise asukoht ei ole üldplaneeringus määratud.</p>

	<p>keskkonnategureid kaasa toovaid objekte. Asustuse arengu suunamisega inimeste tervisele ja varale olulist mõju ei kaasne. Maakonnaplaneeringus on käsitletud seoseid energiataristu arendamise (tuulepargid) osas vaid järgmist-väiketuulikuid võib rajada oma majapidamise või ettevõtte tarbeks. Viljandi maakonnaplaneeringuga on seatud põhimõtted valdade üldplaneeringute koostamisel. <b>Abja valla kehtivas üldplaneeringus ja KSH arundes tuuleenergeetika mõjusid ei käsitleta.</b></p>	<p>Vabariigi Valitsuse 01.10.2015. a määruse nr 102 „Olulise ruumilise mõjuga ehitiste nimekiri“ punkt 4 kohaselt on enam kui 30 meetri kõrgustest elektrituulikuteest koosnev tuulepark olulise ruumilise mõjuga ehitis.</p>
	<p>21. EP programmis kirjeldatakse, et tuulikute paigutus ei ole veel teada, avaliku väljapaneku käigus arvestatakse mõjuala ulatust EP ala piirist. <b>See faktiline asjaolu tähendab Mulgi valla elanike jaoks kindlat müra ja infraheli häiringute suurenemist.</b> <u>Mulgi valla elanikele tekkivat ebasoodsat mõju tuleb strateegilise planeerimisdokumendi koostamisel arvesse võtta, kuna seesugune tegevus on vastuolus Mulgi vallas kehtivate arengudokumentidega.</u> Eriplaneeringus on välja toodud, et ka hetkel kehtivas Saarde valla üldplaneeringus (kehtestatud Saarde Vallavolikogu 30.01.2008 otsusega nr 2) ei käsitleta tuuleparkide rajamist.</p>	<p>KSH programmis on ette nähtud koostöö Mulgi vallaga, vt ptk 3.1. Planeeringu ja KSH osapooled.</p>
	<p><b>Läbi viidud uuringud- Mida kõrgem tuulik, seda rohkem tuult, samas ka rohkem segamist</b></p> <p>22. Programmi dokumendis on kirjas, et KSH aruande koostamisel lähtutakse mh läbiviidud uuringu tulemustest. <b>Saarde vald aga ei avalda läbiviidud uuringu tulemusi 6. ja 10. veebruaril 2025 avalikel aruteludel.</b></p>	<p>Tegemist on LS ja KSH programmi avaliku aruteluga, kus antakse lühiülevaade dokumendist ning laekunud ettepanekute ja nendega arvestamisest. Arutelul on võimalik esitada veel põhjendatud seisukohti-arvamusi LS ja KSH programmi kohta. KSH programmi järgselt asutakse koostama KSH aruannet läbiviidud uuringute tulemustest lähtuvalt. KSH aruande valmimise järgselt toimub KSH aruande avalikustamine, kus on kõigil huvitatud isikutel võimalik mõjude hindamiste tulemustega tutvuda.</p>

	<p>23. Kliimaministeeriumi andmetel avati Ida-Virumaal 14. augustil 2024 Aidu tuulepark, kuhu püstitati 17 tuulikut, koguvõimsusega 75 megavatti, mis teeb ühe tuuliku võimsuseks 4,4 MW, mis on samaväärsed Saarde tuulikute ja omavahel võrreldavad. 08.12.2024 "AK.Nädal" uuris, kuidas häirivad tuulepargid julgeolekut" ja 28.11.2024 Delfis ilmunud artiklis "Aidu tuulepark segab kaitseväe signaalluuret", kus selgitab kaitseväe luurekeskuse ülem, kolonel Anti Kiviselg: <b>"Antud objekti puhul oli negatiivne mõju näha pargi kerkimise järel. Kaitsevägi on teinud kontrollmõõtmisi, mis on tõestanud, et tuulikud tekitavad ja peegeldavad keskkonnas häiringuid, mis mõjutavad nende seirevõimet. „Tarbijakaitse- ja tehnilise järelevalve amet registreeris viimasel neljal aastal 16 kilomeetri kauguselt mõõdetuna tuulikute poolt tekitatud tsiviilraadiohäired – need ületasid hajaasustuse normeeritud elektriväljatugevuse sajakordselt (40 Db)"</b></p>	<p>Saarde Vallavalitsus saatis Saarde valla tuulepargi laienduse EP LS ja KSH programmi seisukoha saamiseks ka Kaitseministeeriumile. Kaitseministeeriumiga tuleb kooskõlastada iga üksiku tuuliku täpsed geograafilised koordinaadid sõltumata planeeritavate tuulikute kõrgusest.</p>
	<p>24. Saardes viidi läbi madalsageduslikud müra mõõtmised, mille käigus ilmsid järgmised probleemid: 1) Terviseameti füüsikalaboril puudub selliste mõõtmiste läbiviimiseks akrediteering (ISO7196), 2) mõõtmisi viidi läbi seadmega millel puudus kalibreerimine. Mis puudutab mõjude hindamist inimtervisele, siis ei ole Eestis tervikuna, (ENMAK KSH aruandes ei hinnata mõju inimese tervisele), samuti Põhja-Pärnumaal, Tootsi –Sopi tuulepargi KSH's ei arvesatud tuugenitest lähtuva elektromagnetkiirguse ega ka infraheli mõjuga inimtervisele. Samuti puudub nimetatud mõjude koosmõju hindamine. Elektromagnetkiirgust on mainitud Põhja-Pärnumaa valla KSH's ainult raadioside häiringute raames. Samuti on jäetud tähelepanuta tuugeni vastavussertifikaat. See puudutab nii tuugeni kondlit kui ka tuugeni rootori labasid. Ei ole kirjeldatud, kuidas ja mil moel on kindlaks tehtud, et nimetatud osised vastavad euroopas kehtestatud ohutusnõuetele. Nõuetele vastavuse korral väljastatakse seadmetele CE märgis. Samasisulist teavet, et mõõtmistööde teostamisel puudus Terviseametil vastav akrediteering kinnitab Saarde vald ka enda veebilehel.</p>	<p>Märkus ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>

	/...punktides 25 – 29 on välja toodud hinnanguid Kliimaseadusele, mis on leitavad tervikkirjas lk 8-9.../	Arvamus on registreeritud.
	/...punktides 30-35 on esitatud väljavõtteid 17.12.2024 (ENMAK) KSH aruande avalikust arutelust, mis on leitavad tervikkirjast lk 9-10.../	Arvamus on registreeritud.
	/...punktides 36-55 on esitatud väljavõtteid erinevatest dokumentidest ja strateegiatest, mis on leitavad tervikkirjas lk 10-13.../	<i>Arvamus on registreeritud.</i>
	<p><b>Ettepanekud:</b></p> <p><b>I LÕPETADA KOHALIKU OMAVALITSUSE ERIPLANEERING</b></p> <p>1. 15.11.2023 Euroopa Parlamendi resolutsiooni punkti 59 kohaselt tuleb arvestada põlisrahva huvidega ja austada põlisrahvaste õigusi ja vabatahtlikust otsuste tegemisel. Vt. p. 28</p> <p><b>2. Saarde tuulepargi häiringud 2/3 osas kanduvad edela-läänetuultega Mulgi valla territooriumile. Planeerimisseaduse § 97 lg. 1 p.1 alusel palun lõpetada kohaliku omavalitsuse eriplaneering, kuna eriplaneering rikub minu, kui põlisrahva liikme õigusi ja piirab minu vabadusi. Kahju, mis on tekkinud minu ja tuulikute mõjualas olevate inimeste tervisele, kaalub üles mistahes muu kasu. Vt. p. 13 - 24</b></p> <p>3. Riigikohtulahendis 3-3-1-88-15 selgitab kolleegium, et üldplaneeringus fikseeritud tuuleparkide koguvõimsus näitab ära mahu, milles vallaelanikel tuleb tuulegeneraatorite tööga kaasnevaid riiveid avaliku huvi tõttu taluda. <b>Üleriigilises planeeringus Eesti 2030+ tuulikuparkide rajamist Viljandi maakonda ette nähtud ei ole. Viljandimaa maakonnaplaneeringus 2030+ Viljandi maakondliku tähtsusega tuuleparke maakonnaplaneeringus ei kavandata. Maakonnaplaneeringuga ei kavandata ohtlikke keskkonnategureid kaasa toovaid objekte ning asustuse arengu suunamisega inimeste tervisele ja varale olulist mõju ei kaasne.</b> Maakonnaplaneeringus on käsitletud seoseid energiataristu arendamise (tuulepargid) osas vaid järgnevalt- <b>väiketuulikuid võib rajada oma majapidamise või ettevõtte tarbeks.</b> Viljandi maakonnaplaneeringuga on seatud põhimõtted valdade</p>	<p>Seisukoht teadmiseks võetud. EP ja selle käigus koostatava KSH aruande tulemusena selgitatakse välja, kas ja millises ulatuses on tuulepargi rajamine võimalik.</p> <p>Sellest infost lähtuvalt otsustab Saare Vallavolikogu planeeringu ja selle mahu kehtestamise.</p>

	<p>üldplaneeringute koostamisel. <b>Abja valla kehtivas üldplaneeringus ja KSH arundes tuuleenergeetika mõjusid ei käsitleta.</b></p> <p><b><u>Kokkuvõtlikult Viljandimaa maakonnaplaneering ei sea Viljandimaa inimestele kohustust taluda tuulikute eriplaneeringu käigus tekkivat elektromagnetkiirgust ja infraheli, millega kaasneb oluline mõju inimeste tervisele.</u></b></p>	
	<p><b>II ALTERNATIIVSED ARVAMUSED ja ETTEPANEKUD</b></p> <p>4. Saarde valla tuulepargi ja tuulepargi toimimiseks vajaliku taristu kavandamise kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu koostamine ja keskkonnamõju strateegiline hindamise programmi p. 2.1. seatud lähtesesisukohtadest tulenevalt ei ole <b>EP KSH mõjuhindang piisav, kuna ei ole hinnatud mõjusid inimeste tervise riskide, inimeste heaolu, vara ja taristu arengu suhtes.</b> Tervisekahjustest ei saa mööda vaadata. <b>KSH käigus tuleb hinnata tuulikute mõju inimese tervisele.</b> Vt. p. 21-23 ja p. 28-33</p>	<p>KSH programmis on mõju mürale, varjutusele ja inimese tervisele nimetatud. Vt tabel 2-3. KSH programmi järgselt hakatakse mõjusid analüüsima ja hindama, mille tulemisena valmib KSH aruanne. KSH aruanne avalikustatakse ja kõigil osapooltel on võimalik mõjuhindamiste tulemustega tutvuda. KSH programm on lähtedokument, mis kaardistab mõjuvaldkonnad, mida asutakse hilisemalt hindama.</p>
	<p>5. Kuigi EP mõjuala ulatub Mulgi valda, jagab Saarde vallavalitsus informatsiooni vaid Saarde valla elanikele, oodates vaid Saarde valla kohalike elanike seisukohti ja arvamusi. EP KSH <b>teavitustegevus ja mõjuhindangu uuring on puudulikult läbi viidud.</b></p>	<p>Kõiki, kellele kuuluvad eluruumid asuvad EP alast 2 km raadiuses, on LS ja KSH programmi avalikust väljapanekust, kirjaga teavitatud, sh Mulgi valda jäävate eluruumide omanikke.</p>
	<p>6. Palun esitada Saarde valla ja Mulgi valla poolt heaks kiidetud koostööleping, mille alusel on Saarde-Mulgi valla piiriäärne ala planeeritud tuulikute tööstuspiirkonnaks ja mille alusel lasub Mulgi valla elanikel tuulikute taluvuskohustus.</p>	<p>Mulgi Vallavalitsus on avaliku väljapaneku jooksul esitanud oma seisukohad oma 06.01.2025 kirjaga nr 7-1/36-5. KSH programmis on ette nähtud koostöö Mulgi vallaga, vt ptk 3.1. Planeeringu ja KSH osapooled.</p>

	<p>7. Saarde valla KOV eriplaneeringu piir kattub mitmes kohas Mulgi valla piiriga. Kuna Saarde vald ei ole hindamise programmis arvestanud Mulgi valla strateegiliste arengudokumentidega ja Mulgi valla piiriäärsetel aladel elevate elanike statistiliste näitajatega ja tuulikute mõjuga neile ning Mulgi valla elanike pöördumistega, <b>teen ettepaneku eriplaneeringu piiriks arvestada minimaalselt 2 -3 km. Mulgi valla piirist</b>, sõltuvalt tuulikute kõrgusest. Vt. p. 17 -20 01.07.2023 jõustunud Keskkonnatasude seadus § 55<sup>3</sup> lg 2.</p> <p>(2) Maismaa tuulepargi mõjuala käesoleva seaduse tähenduses on Eesti Vabariigi piirkond, mis ulatub kuni 250 meetri kahe kilomeetri ja 250-meetrise ning kõrgema tuuleelektrijaama puhul kolme kilomeetri kauguseni tuuleelektrijaama lähima kas kahe või kolme kilomeetri kauguseni tuuleelektrijaama lähima torni keskpunktist ulatuv piirjoon läbib kinnistut, ulatades piirini.</p>	<p>Keskkonnatasude seadusest tulenevat tuulepargi mõjuala sh selle ulatust Mulgi valda, on käsitletud LS ja KSHP ptk 2.6.10.</p>
	<p><b>8. Tuulepargi kasutusaegne müra võib selle lähiümbruses olla olulise mõjuga, mistõttu tuleb läbi viia müra mõju hindamine (sh madalsageduslik müra mõju käsitlus).</b> KSH käigus teostas uuringuid Terviseameti füüsikalabor, kellel puudus selliste mõõtmiste läbiviimiseks akrediteering (ISO7196) ning mõõtmisi viidi läbi kalibreerimata seadmega. Lisaks Saarde vald on otsustanud 6. ja 10. veebruaril 2025 avalikel aruteludel uuringu tulemusi mitte avaldada. Saarde Vallavalitsusel tuleb planeerimiseaduse § 102. lg 2 alusel KSH sisse viia avaliku arutelu käigus kogutud ja hinnatud mõjud, kuid Saarde vallavalitsusel puudub vajalik infraheli ja elektromagnetkiirguse mõju hinnang, samuti nende häiringute koosmõju hinnang inimese tervisele.</p> <p><b>Palun selgitada, kuidas saab teha väga suure ja olulise mõjuga avaliku ruumi planeerimisega seonduvaid otsuseid, kui uuringut läbiviival asutusel puudub akrediteering (puudub vastav pädevus) ja seadmed on kalibreerimata. Olematu info - olemasolevaks lugemine või ebaõige info - tõseks infoks tunnistamine või info mistahes muul moel moonutamine rikub otseselt minu EV põhiseaduslikke ja põlisrahvale seatud õigusi ja vabadusi.</b></p>	<p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist vastavalt hetkel kehtivale õigusraamistikule.</p> <p>Saarde valla läbi viidud müra uuring ei ole teostatud KSH alusuuringuna. Võimalusel võetakse nimetatud uuringu tulemusi KSH aruande koostamisel arvesse.</p> <p>Kliimaministeeriumi tellimusel on koostamisel töö <i>Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele</i>. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest</p>

		<p>regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.</p> <p>Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetsed ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p> <p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitlemiseks ja hindamiseks.</p> <p>Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.</p>
	<p>9. Iga kohalik omavalitsus vastavalt oma planeerimisautonoomiale otsustab, kas ta kavandab tuuleparke või mitte. <b>Kas Saarde Vallavolikogu liikmed: Eiko Tammist, Kadri-Aija Viik, Jaanus Männik, Väino Lensment, Aleks Lind, Kerli Tori, Talvi Saar</b></p>	<p>Ettepanek ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>

	<p><b>ja Andro Lemmik võtavad vastutuse Mulgi valla inimeste elu, tervise ja vara eest.</b> Poliitik peab selgitama, miks ta sellise otsuse teeb. <u>Kuna KSH hindab vaid mõjusid keskkonnale, siis Saarde vallavolikogu liikmed asuvad ilma mõjuhinnaanguta inimese tervisele otsustama Mulgi valla põlisrahva põhiseaduslike õiguste eest, oma tervisele, omandile ja vabadusele.</u> <b>Palun volikogu istungil igal volikogu liikmel põhjendada enda seisukohta.</b></p>	
	<p><b>10. Saarde Vallavalitsus, Saarde Vallavolikogu ei ole arvestanud Mulgi valla kodanike korduvate pöördumistega, seoses tuuleala arendustegevusega.</b> Viljandimaa arengudokumentide kohaselt saab areng toimuda vaid ettevõtjate, kodanikuühiskonna ja avaliku sektori ühiste jõupingutuste tulemusel sidusas ühiskonnas. Saarde valla tuulealade eriplaneering ei ole heas kooskõlas ega arvesta Viljandimaa elanikele seatud arengueesmärkidega, eelkõige põhjusel et eriplaneeringute läbi viimise käigus on <b>puudunud koostöö erasektori ja avaliku sektori vahel.</b></p> <p>Riigikohtu Halduskollegiumi kohtuotsuses 3-3-1-39-07 p. 2. <i>kaebuses leiti, et vaidlustatud haldusakt on õigusvastane, kuna linnavolikogu ei ole kaebaja esitatud seisukohti arvesse võtnud ja samuti ei ole haldusaktis põhjendatud, miks kaebaja seisukohti ei ole arvesse võetud ning p. 16 ja 17. selgitab kolleegium, et käesoleva asja materjalidest ei nähtu, et kohalik omavalitsus oleks detailplaneeringu menetluses kaebaja esitatud seisukohti kaalunud ning nende arvestamata jätmist põhjendanud.</i> <b>Kaalutusõiguse teostamata jätmise võis antud juhul viia ebaõigele lahendusele ning seega ka vaidlustatud otsuse sisulise õigusvastasuseni.</b></p>	<p>Saarde vald on algatanud olemasoleva tuulepargi laienduse eriplaneeringu. Planeeringute koostamine on üks haldusmenetlusi, mida kohalik omavalitsus viib läbi selleks, et anda kõigile huvitatutele võimalus ruumi kujundamise reeglite seadmisel kaasa rääkida. Hetkel toimub eriplaneeringu lähtesisukohtade ja KSH programmi koostamine ja menetlemine ehk ongi käes etapp, kus kõigil on võimalik kaasa rääkida ja arvamust avaldada.</p> <p>Hetkel on tegemist planeerimismenetluse ja KSH esimese etapiga, mis on lähtealuseks järgmisesse protsessi etappidesse. KSH aruande koostamise käigus selgub, kas ja millises ruumilises ulatuses on tuulepargi rajamine algatatud EP aladel võimalik.</p>
	<p>11. Kokkuvõtlikult Saarde valla EP KSH on vastuolus Viljandimaa ja Mulgi valla arendustegevust läbivate sihtidega.</p>	<p>Vt eelmine vastus.</p>



	<p>12. EP ja KSH planeeritavate muutustega kaasnevad pikaajalised tagajärjed ning teaduslikult tõendatud oht inimkonnale ja planeedile Maa.</p>	<p>KSH eesmärk on avalikkuse ja asjaomaste asutuste osalusel strateegilise planeerimisdokumendi elluviimisega kaasneva olulise keskkonnamõju tuvastamiseks, alternatiivsete võimaluste väljaselgitamiseks ning ebasoodsat mõju leevendavate meetmete leidmiseks korraldatav hindamine, mille tulemusi võetakse arvesse strateegilise planeerimisdokumendi koostamisel ja mille kohta koostatakse nõuetekohane KSH aruanne. KSH aruande tulemusena selgub alles, kas ja millises mahus on võimalik tuuleparki rajada.</p>
	<p>13. <b>Ametniku eetikakoodeks kehtib avaliku teenistuse seaduse järgi ametnikele. Eetikakoodeksi</b> kohaselt võetakse Eestis avalikku teenistusse isik, kellel on ametikoha ülesannete täitmiseks parimad teadmised, oskused ja kogemused. Ametnik peab oma töös arvestama konkreetse tegevuse mõjuga riigile ja ühiskonnale laiemalt. <b>Kui kohtusin Saarde Vallavalitsuses vallavanemaga, jagas vallavanem selgitusi, et Saarde Vallavalitsuse taastuvenegiaspetsialistil puuduvad sellele ametikohale eeltatavad kompetentsid.</b> Ebakompetentsusega võib kaasneda võhiklikkuse probleem, et tööülesandeid asutakse käsitlema ühekülgselt või ühe sihtrühma põhiselt.</p>	<p>Ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>
	<p>14. Kokkuvõtlikult EP ja KSH programmi on asunud läbi viima ja mõjude hindamist tõlgendama ja kinnitama ebakompentsed volikogu liikmed, akrediteeringuta labor, ebakompentsed ametnikud ning kalibreerimata seadmed, mistõttu ei saa EP kaasnevat tegevust pidada usaldusväärseks.</p>	<p>Ei puuduta EP LS ja KSH programmi.</p>
<p><b>MTÜ Looduse ja Inimeste Eest e-kiri: 06.01.2025</b></p>	<p>a) Punkt 1.2</p> <p>Olgugi, et olemasoleva tuulepargi laienduse mõju võib ehitusjärgus olla väiksem kui täiesti uuel arendusalal, tuleb kõnesoleva laienduse puhul arvesse võtta</p>	<p>Tuulepargi rajamise võimalikkus ja täpne paigutus selgub planeeringulahenduse käigus.</p>

	<p>olemasoleva Saarde tuulepargi (9 tuugenit) negatiivset mõju tuulepargi ümbruse elanikele. Praegusest olukorrast nähtub, et modelleeringute kohane 1 km miinimumkaugus elamust ei ole kaugelki piisav – tervisehäired ilmnevad ka suurusjärgus 2–3 km kaugusel tuulepargist.</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> peatada tuulepargi laienduse planeering seni, kuni on teostatud tervisemõjude terviklik ja põhjalik uuring ning selle põhjal tuvastatud selline elamu minimaalne kaugus lähimast tuulikust, mis on inimtervisele ohutu. Kõnesolev minimaalne kaugus tuleb leida valemiga, milles võetakse muu hulgas arvesse tuuliku kogukõrgust ja nimivõimsust, tiiviku pindala, labatipu joonkiirust, laba kuju (eelpainutatud, väändes), läbipainde tehaseväärtuseid, rootori standardkallet vertikaaltasapinna suhtes ja rootori massi. Taimkate iseloomu ei saa arvestada, sest taimkate võib tuuliku kasuliku tööea (ca 25–30 aastat) jooksul oluliselt muutuda.</p> <p>Lisaks tuleb paigalduskohast ja ankurdusviisist sõltuvalt arvesse võtta maapinna aluskivimi kaudu horisontaalselt leviva vibratsiooni ulatust ja iseloomu.</p>	<p>Tuulepargi rajamise võimalikkust saab hinnata pärast KSH läbiviimist.</p>
	<p>b) Punkt 2.1</p> <p>Käsitlevas punktis tsiteeritakse KeHJSi: „Keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.“</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> kuna majanduslikus mõttes on vara üks põhiomadusi tema väärtus, tuleb keskkonnamõju olulisuse hindamisel hinnata ka tuulepargi ümbruses asuva elukondliku kinnisvara väärtuse langust. Mujal maailmas tehtud ülevaadete põhjal ei ole vaidlust küsimuses, kas elukondliku kinnisvara väärtus tuulepargi mõjualas väheneb. Ainus küsimus on hinnalanguse suuruses.</p>	<p>Mõjus inimese sotsiaalsetele vajadustele, tervisele ja varale käsitletakse ptk 2.6.10. KSH aruandes käsitletakse kinnisvara väärtuse langust Maa-ameti kinnisvarastatistika ning teaduskirjanduse alusel.</p>
	<p>c) Punkt 2.6.4</p>	<p>KSH programmis on nimetatud teema tabelis 2.3 kajastatud ning ette nähtud mõju hindamine rohevõrgustiku</p>

	<p>Tuulepargi laiendus katub Saarde valla ÜP-s märgitud rohevõrgustiku tugialade ja rohekoridoridega. Tööstusrajatiste püstitamine rohevõrgustikku on aga ebasoovitav ning looduskeskkonda kahjustav.</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> mite planeerida tuulikuid rohevõrgustiku tugialadele ega rohekoridoridele.</p>	<p>aladele. Teie seisukoht on võetud teadmiseks.</p>
	<p>d) Punkt 2.6.10</p> <p>Dokumendis viidatakse „hüpoteetilisele“ mõjualale. Kuna mõjuala ulatus on määratud keskkonnatasude seadusega, ei saa seda nimetada hüpoteetiliseks.</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> asendada kõikjal dokumendis väljend „hüpoteetiline mõjuala“ väljendiga „seadusjärgne mõjuala“ asjakohases käändes.</p>	<p>Mõjuala käsitlust ei muudeta. Täpne mõju hindamine viiakse läbi KSH aruande koostamisel, millega täpsustakse mh avalduvate mõjudega kaasnev mõjuala ulatus.</p>
	<p>e) Punkt 2.6.10, jao□s „Müra ja vibratsioon“</p> <p>Taanlaste (Mölller, Pedersen 2004) uurimuses „Hearing at low and infrasonic frequencies“ (<i>Noise and Health</i> 6(23):37-57) märgitakse muu hulgas järgmist:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• „As a surprise to most people (even to many acous□icians), the threshold curve con□nues below 20 and even 16 Hz, and - as it will be seen in the following sec□ions - humans can perceive sound at least down to a few Hertz. This applies to all humans with a normal hearing organ, and not just to a few persons.“</li> <li>• „It has also been shown that the hearing threshold may have a microstructure that causes a person to be especially sensi□ive at certain frequencies. These two phenomena may explain observa□ions from case studies, where individuals seem to be annoyed by sound that is far below the normal threshold of hearing. It should be stressed that the explana□ion has not been confirmed in specific cases.“</li> <li>• One way in which the presence of infrasonic sound can be detected at levels around or possibly below the hearing threshold is by modulation of higher frequencies. The infrasound moves the eardrum and the middle ear bones, and the displacement may be so large that their mechanical properties and the transmission change. As a consequence, sounds at</li> </ul>	<p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist, sh madalsagedusliku ja infraheli arvutusi, vastavalt hetkel kehtivale õigusraamistikule.</p> <p>Kliimaministeeriumi tellimusel on koostamisel töö <i>Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele</i>. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra,</p>

	<p>higher frequencies are amplitude-modulated with the infrasound. This effect is easily demonstrated in a suitable laboratory, and it emphasises the need of very quiet conditions, when perception of infrasound is studied.</p> <p>Uurimusest järeldub, et inimesed tajuvad vähemalt mõnehertsise sagedusega infraheli. Samuti esineb helimustreid, mis on oma olemuselt inimese jaoks häirivad, sõltuvalt sagedusest. Lisaks on tuvastatud, et infraheli olemasolul võivad kuulmislävest kõrgema sagedusvahemiku helid muutuda inimese jaoks võimenduda ja muutuda seeläbi häirivaks.</p> <p><b>ETTEPANEK:</b> tuulikumüra hindamisel arvestada, et tuulikumüra on muust tööstusmürast erinev oma spetsiifika ja helisignatuuri tõtu, mistõtu ei saa tugineda pelgalt üldkehtivatele tööstusmüra normidele. Samu arvestada, et tuulikumüra võib sisaldada helimustreid, mis on inimese jaoks häirivad. Lisaks võta arvesse infraheli ja kuulmislävest kõrgemas sagedustivahemikus helide koostoimet, mille tõtu muutuvad kõrgemad helid inimorganismile häirivaks. Eespool esitatust tulenevalt teostada adekvaatne müramodelleering, kasutades lisaks helirõhu kaalutud keskmise meetodile ka helirõhu lineaarse mõõtmise meetodit, määrates lineaarsel meetodil helirõhutipud kogu sagedusspektri ulatuses ehk alates 0,1 Hz.</p>	<p>madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.</p> <p>Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetset ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p> <p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitlemiseks ja hindamiseks.</p> <p>Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.</p>
--	---	---

<p><b>M.I e-kiri:</b> <b>06.01.25</b></p>	<p>1. Infraheli ja madalsageduslik müra</p> <p>1. Kuidas plaanib Saarde vald hinnata ja vähendada infraheli ning madalsagedusliku müra mõju elanike tervisele, võttes arvesse rahvusvahelisi teadusuuringuid nende mõjude kohta?</p> <p>2. Kuidas kavatsetakse kompenseerida võimalikku mõju infraheli tundlikele elanikele, näiteks unehäired ja stress?</p> <p>3. Kas on tehtud sõltumatuid teaduslikke uuringuid tuuleparkide infraheli mõju kohta kohalikele loomadele, nagu metssigade ja suurimetajate liikumisharjumuste muutused?</p> <p>4. Kuidas plaanib vald hinnata infraheli pikaajalist mõju ja leevendusmeetmete tõhusust?</p> <p>2. Varjutus, müra ja valguse mõju</p> <p>5. Kas varjutuse ja nn "vilkuva efekti" (shadow flicker) mõju kohta on olemas täpsed analüüsid ning millised leevendusmeetmed on kavandatud?</p> <p>6. Kuidas plaanib Saarde vald vähendada tuuleturbiinide põhjustatud müra ja valguse mõju öise eluviisiga imetajatele, nagu nahkhiired ja ökosüsteemide liikmed?</p> <p>3. Pinnase ja mulla viljakus</p> <p>7. Milliseid meetmeid on kavandatud, et minimeerida mulla tihendamist ja vee äravoolu, mis võivad kahjustada põllumajandusmaade viljakust?</p> <p>8. Kuidas plaanib Saarde vald hinnata tuuleparkide rajamise ja taristu mõju mulla viljakusele, sealhulgas vihmausside ja teiste mullaorganismide populatsioonidele?</p> <p>4. Kohalik ökosüsteem ja liigirikkus</p> <p>9. Kuidas plaanib Saarde vald hinnata tuuleparkide kumulatiivset mõju kohalikele liikidele, sealhulgas tolmeldajatele ja nende toitumispaikadele?</p> <p>10. Kas tuuleparkide rajamise eel on tehtud põhjalikke inventuure kõigi tundlike liikide kohta, sealhulgas ohustatud liikide elupaikade tuvastamine?</p>	<p>Teie kiri on teadmiseks võetud. Juhime tähelepanu tuulepargi rajamise võimalikkus, ruumiline ulatus ja täpne paigutus selgub planeeringulahenduse käigus. Tuulepargi rajamise võimalikkust saab hinnata pärast KSH läbiviimist.</p> <p>Hetkel on nii planeering kui selle KSH esimeses etapis. Valminud KSH programmi tabelis 2-3 on kirjeldatud hinnatavaid teemakäsitlusi. Tegemist on hindamise etapiga mis lähtedokumendiks ja KSH aruande koostamise aluseks. Täpsem mõju hindamise analüüs viiakse läbi KSH aruande koostamisel. Võimalikud leevendavad meetmed, seire kohustus määratakse KSH aruande tulemustele tuginedes. KSH aruande valmimisel toimub KSH aruande avalikustamine, kus on võimalik mõju hindamiste tulemustega tutvuda ja põhjendatud ettepanekuid-tagasisidet anda.</p>
---	---	--

	<p>11. Milliseid pikaajalisi meetmeid on kavandatud kahjustatud ökosüsteemide taastamiseks, sealhulgas veekogude ja metsade elurikkuse taastamine?</p> <p>12. Kuidas plaanib vald kaitsta ohustatud ja tundlike liikide, sealhulgas kahepaiksete, taimede ja metsloomade elupaiku, tagades nende säilimise ja sobivate elutingimuste kestlikkuse?</p> <p>5. Linnustik ja liikumisteed</p> <p>13. Kuidas plaanib Saarde vald vähendada linnustikule tekkivaid häiringuid ja kokkupõrkeriske, eriti röövlindude ja haugaslaste puhul, arvestades tuulikute ja õhuliinide põhjustatud suremust?</p> <p>14. Kuidas kavatakse tagada lindude pesitsusalade kaitse tuuleparkide mõjuvõõndis?</p> <p>15. Kas kaalutakse tuuleparkide alade asukoha muutmist, et vältida lindude pesitsusalade häirimist?</p> <p>16. Kuidas plaanib vald vähendada tuuleparkide põhjustatud tõkkeefekti ja linnuliikide, sealhulgas röövlindude ja rändlindude, liikumisvõimaluste häirimist?</p> <p>6. Metsade kaitse ja rohevõrgustik</p> <p>17. Kuidas plaanib Saarde vald vähendada tuuleparkide rajamisest tingitud metsade killustumist ja elupaikade kadu, arvestades, et praegused leevendusmeetmed ei suuda neid probleeme täielikult kompenseerida?</p> <p>18. Kuidas plaanib vald tagada rohevõrgustiku ja elupaikade ühenduvuse säilimise, arvestades, et KSH leevendusmeetmed ei paku piisavat kaitset?</p> <p>7. Maastiku ja kultuuriväärtuste kaitse</p> <p>19. Kuidas plaanib vald kaitsta väärtuslikke maastikke tuuleparkide visuaalse ja ökoloogilise mõju eest?</p> <p>20. Kas on kaalutud meetmeid, mis tagaksid maastike täieliku kaitse?</p>	
--	---	--

	<p>21. Kuidas tagatakse, et tuuleparkide rajamine ei kahjustaks kohalikke maastikke, sealhulgas kultuuriväärtusi ja turismimajandust?</p> <p>8. Majanduslik ja sotsiaalne mõju</p> <p>22. Kuidas kavatakse hinnata tuuleparkide mõju kohalikele põllumajandustootjatele, sealhulgas mulla ja põllumajandustoodangu kvaliteedile?</p> <p>23. Kas on kaalutud kompensatsioonimehhanisme elanikele ja põllumajandusettevõtjatele, kelle maad ja elukvaliteet võivad tuuleparkide tõttu mõjutatud saada?</p> <p>24. Kuidas plaanib vald kaasata kohalikke kogukondi, et tagada tuuleparkide arendamisel sotsiaalne tasakaal ja kogukonna heakskiit?</p> <p>9. KSH ja objektiivsus</p> <p>25. Kuidas tagab Saarde vald, et KSH järgiks jätkusuutlikkuse põhimõtteid ega asetaks arendajate huve keskkonnakaitsest ettepoole?</p> <p>26. Kuidas plaanib vald tagada KSH objektiivsuse ja vältida arendajate huvide eelistamist keskkonnakaitse arvelt?</p> <p><i>10. Täiendavad küsimused ja teemad</i></p> <p><i>27. Kuidas kavatakse käsitleda tuuleparkide labade ringlussevõtu ja kasutusest kõrvaldamisega seotud keskkonnaprobleeme, sealhulgas mikroplastide ja kemikaalide leket?</i></p> <p><i>28. Kas on hinnatud mikroplasti mõju, mis hakkab labadelt eralduma, sealhulgas bisfenool-A sisaldus?</i></p> <p><i>29. Kas on kavandatud uuringuid, mis hindavad tuuleparkide mõju kliimamuutustega kohanemise võimele kohalikus ökosüsteemis?</i></p> <p><i>30. Kas on hinnatud mõju piirkonna veetasemetele, sealhulgas põhjavee kvaliteedile ja kättesaadavusele?</i></p>	
--	--	--

	<p>11. Natura 2000 alad ja kaitsealad</p> <p>31. Kuidas kavatseb Saarde vald tagada kaitsealade ja nendega seotud rikkaliku looduskoosluse säilimise, arvestades, et KSH soovitusel väriselupaikade asendamiseks alternatiivsete paikadega ei pruugi olla tõhusad ning suurendavad elupaikade hävimise ja liikide kadumise riski?</p> <p>32. Kuidas plaanib vald tagada, et tuuleparkide arendustegevus ei kahjustaks Natura 2000 alade terviklikkust ja ökoloogilisi funktsioone?</p> <p>33. Kas on kaalutud tuuleparkide alade ümberpaigutamist, et vältida tundlike alade kahjustamist ja säilitada nende bioloogiline mitmekesisus?</p> <p>12. Pesitsusalad ja tundlikud liigid</p> <p>34. Kas on tehtud analüüse, mis kinnitavad, et KSH-s pakutud meetmed, nagu alade kohandamine, on piisavad tundlike pesitsusalade, näiteks kotkaste ja must-toonekure kaitseks?</p> <p>35. Kas kaalutakse pesitsusalade täielikku kaitset ja tuuleparkide alternatiivsete asukohtade valikut?</p> <p>36. Millised teaduslikud tõendid toetavad KSH-s esitatud meetmete tõhusust tundlike liikide kaitsmisel?</p> <p>13. Ehitustegevuse mõju pinnasele ja veekogudele</p> <p>37. Kuidas plaanib Saarde vald vältida ehitustegevusest tingitud erosiooni ja pinnasekahjustusi tundlikel aladel, nagu karstialad ja kaitsmata põhjaveega alad?</p> <p>38. Milliseid pikaajalisi meetmeid on kavandatud, et kaitsta veekogusid settete äravoolu ja reostuse eest tuuleparkide ehituse käigus?</p> <p>39. Kas on kaalutud alternatiivseid ehitusmeetodeid või tehnoloogiaid, mis vähendaksid mõju pinnasele ja veeökosüsteemidele?</p> <p>14. Tuuleparkide kumulatiivsed mõjud</p>	
--	---	--



40. Kuidas plaanib Saarde vald hinnata ja hallata tuuleparkide kumulatiivset mõju kohalikele ökosüsteemidele, elupaikadele ja piirkonna elurikkusele?
41. Kas on kavandatud meetmeid, mis vähendaksid tuuleparkide koostoimet teiste arenduste ja infrastruktuuriga, sealhulgas teede ja õhulinidega?
42. Milliseid teaduslikke tõendeid on esitatud, mis näitavad kavandatud meetmete tõhusust kumulatiivsete mõjude vähendamisel?
15. Elurikkuse taastamine ja säilitamine
43. Milliseid tegevusi on kavandatud elurikkuse taastamiseks aladel, mida tuuleparkide arendus mõjutab?
44. Kui kaua kestab hinnanguliselt looduslike ökosüsteemide taastumisprotsess ning millised meetmed aitavad taastumist kiirendada?
45. Kas on koostatud kava, mis tagab kahjustatud piirkondade ökosüsteemide pikaajalise säilimise ja funktsionaalsuse?
16. Looduskaitsealised väärtuslikud alad ja rohekoridorid
46. Kuidas plaanib Saarde vald tagada looduskaitsealised väärtuslike alade, sealhulgas rohekoridoride, funktsionaalsuse ja terviklikkuse tuuleparkide arendamise käigus?
47. Kas on kavandatud täiendavaid meetmeid, et säilitada ja taastada looduslike elupaikade ühenduvus tuuleparkide rajamisel?
48. Kuidas hinnatakse rohekoridoride katkestamise mõju piirkonna liikide rändeteede ja ökosüsteemide toimimisele?
17. Inimeste tervis ja heaolu
49. Kuidas plaanib Saarde vald hinnata tuuleparkide põhjustatud müra ja infraheli pikaajalist mõju elanike tervisele?

50. Kas on kavandatud regulaarseid mõõtmisi ja monitooringuprogramme, mis aitaksid hinnata infraheli ja müra taset elanike kodudes?
51. Millised meetmed on kavandatud, et leevendada tuuleparkide võimalikke tervisemõjusid, sealhulgas unehäireid ja stressi?
18. Tuuleparkide majanduslik mõju ja kompensatsioonimehhanismid
52. Kas on hinnatud tuuleparkide mõju kohalike elanike kinnisvarahindadele ja kuidas plaanib Saarde vald seda kompenseerida?
53. Kas on kaalutud Taani eeskujul maade väljaostmise või kompensatsioonimehhanismide rakendamist tuuleparkide mõjualas elavatele elanikele?
54. Kuidas hinnatakse tuuleparkide võimalikku mõju piirkonna turismimajandusele ja kultuuriväärtustele?
19. Ringlussevõtt ja keskkonnasäästlikkus
55. Kuidas plaanib Saarde vald lahendada tuuleturbiinide labade ringlussevõtu ja kasutusest kõrvaldamisega seotud keskkonnaprobleemid?
56. Kas on hinnatud tuuleturbiinide labade vananemisega seotud mikroplasti ja kemikaalide (sh bisfenool-A) võimalikku mõju keskkonnale?
57. Millised meetmed on kavandatud tuuleparkide keskkonnasäästlikuks haldamiseks pärast nende tööea lõppu?
20. Rahvusvahelised standardid ja parimad praktikad
58. Kuidas plaanib Saarde vald tagada, et tuuleparkide planeerimisel järgitakse rahvusvahelisi ja Euroopa Liidu keskkonnastandardeid?
59. Kas on analüüsitud rahvusvahelisi parimaid praktikaid tuuleparkide planeerimisel ja neid kohandatud Saarde valla konteksti?
21. Täiendavad uuringud ja monitooring

60. Kas on kavandatud sõltumatuid teaduslikke uuringuid, mis aitaksid hinnata tuuleparkide arendamise mõju keskkonnale ja kogukonnale?
61. Kuidas plaanitakse jälgida tuuleparkide pikaajalist mõju piirkonna elurikkusele ja elanikele, et vajadusel kohandada leevendusmeetmeid?
62. Kas on kavandatud pidev seireprogramm, mis jälgiks tuuleparkide mõju vee-, pinnase- ja õhukvaliteedile?
- Kokkuvõte ja järeldused*
63. Kuidas plaanib Saarde vald tagada, et kõik KSH-s käsitletud meetmed on objektiivsed, läbipaistvad ja teaduslikult põhjendatud?
64. Kas on kaalutud tuuleparkide arendamise peatamist, kui leevendusmeetmed osutuvad ebapiisavaks või mõju keskkonnale ja kogukonnale liiga suureks?
65. Millised on Saarde valla prioriteedid ja pikaajalised eesmärgid tuuleparkide arendamise kontekstis?

<p><b>Mulgi Vallavalitsus</b>  <b>Kiri: 06.01.2025</b>  <b>nr 7-1/36-5</b></p>	<p>Saarde valda Mulgi valla piiri läheduses läänes on juba rajatud 9 tuulikuga Saarde tuulepark kõrgusega 230 m. <b>Esimeses arenduses paigaldati 4 tuulikut sellisele maa-alale, mida igast küljest ümbritseb Mulgi vald, mis jääb Saarde tuulepargi tuulikute suhtes allatuult, mistõttu 2/3 osas kanduvad valitsevate edela-läänetuultega mürahäiringud Mulgi valla territooriumile.</b></p> <p>Mulgi valla elanikud on peale esimese tuulepargi käivitamist korduvalt pöördunud Saarde valla poole ja andnud teada, et Saarde tuulepark on juba enesega kaasa toonud pöördumatuid keskkonnalaseid muutusi, seadnud ohtu inimeste tervise ja heaolu, sellega koos kultuuripärandi ja inimeste vara.</p> <p>Programmi lähteseisukoha punkti 2.1. kirjeldatakse, et keskkonnamõju on oluline, kui see võib eeldatavalt ületada mõjuala keskkonnataluvust, põhjustada keskkonnas pöördumatuid muutusi või seada ohtu inimese tervise ja heaolu, kultuuripärandi või vara.</p> <p>Tuulikute mõju inimese tervisele avaldub eeskätt läbi müra (sh madalsageduslik müra ehk infraheli ja vibratsioon) ning varjutuse, mistõttu nende modelleerimine ja hindamine on tavapäraselt tuuleparkide KSH osa. Lisaks häirib osa elanikkonda ka tuulikute visuaalne mõju. Samuti arvatakse, et müra, varjutuse ja visuaalse mõju koosmõjus kahaneb kinnisvara väärtus.</p> <p><b>Andmete kogumisel mõjude hindamiseks tuleb ka päriselt arvestada mõjudega inimeste heaolule, varale, asutuste arengule, taristule jms ning senisest aktiivsemalt tuleb teha koostööd Mulgi vallaga ja Saarde-Mulgi valla piiri ääres elavate inimeste arvamustega.</b></p>	<p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist, sh madalsagedusliku ja infraheli arvutusi, vastavalt hetkel kehtivale õigusraamistikule.</p> <p>Kliimaministeeriumi tellimusel on koostamisel töö Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine.</p> <p>Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetseid ettepanekud välisõhus leviva müra, madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p>
--	--	---

		<p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitluseks ja hindamiseks. Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.</p>
	<p>Programmi lähteseisukohta punkti 2.8 kohaselt lähtuvalt planeeringu asukohast piiriülest mõju planeeringu elluviimisel ette näha ei ole ning piiriülese mõju hindamine KSH aruandes ei ole vajalik.</p> <p>EP ala ja juba olemasolevate tuulikute hüpoteetilisse 2 km mõjualasse jääb osaliselt või tervikuna 13 asustusüksust kokku 109 eluhoonega ja ligikaudu 260 elanikuga.</p> <p><b>Kuna EP piir kattub mitmes kohas Mulgi valla piiriga tuleks EP kirjeldada lisaks Saarde valla statistilistele näitajatele ka Mulgi valla külade elanikkonna statistilisi näitajaid ja tuulikute mõju neile.</b></p>	<p>Seisukoht on võetud teadmiseks, KSH programmi täiedatakse.</p>
	<p>Mulgi Vallavalitsus arutas 6. jaanuari 2025. aasta istungil Saarde valla tuulepargi edasiarenduse eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohti ja keskkonnamõju strateegilise hindamise programmi ning tuginedes eeltoodule teeb ettepaneku Saarde tuulepargi planeerimisel arvestada järgmiste tingimustega:</p> <p><b>1) tuuliku mast ei tohi paikneda Mulgi valla territooriumile jäävatele elu- või ühiskondlikele hoonetele lähemal, kui 5000 m;</b></p> <p><b>2) tuulikud peavad asuma nii, et need ei ole nähtavad vähemalt 240 kraadi ulatuses elu- ja ühiskondlike hoonete vaateväljast.</b></p>	<p>Seisukohad võetud teadmiseks</p>
	<p>Mulgi Vallavalitsus soovib olla kaasatud Saarde tuulepargi projekti keskkonnamõju hindamise menetluses.</p>	<p>Ettepanek teadmiseks võetud. Mulgi vald on olnud kaasatud ja kaasatakse järgnevas planeeringu menetluse ja KSH protsessi etappides.</p>

**Pärast avalikku väljapanekut ja avalikku arutelu laekunud arvamused**

<p><b>M.K (Volikogu liige)</b> <b>e-kiri:</b> <b>24.01.2025</b></p>	<p>Saarde valla kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu asukoha eelvaliku lähteseisukohtade ja keskkonnamõjude strateegilise hindamise programmi osas arvamus ja ettepanek.</p> <p>Minu ettepanek on peatada kõik eriplaneeringu ja ka üldplaneeringu tuuleparkide tänased uuringud. Kuni ei ole põhjalikult kogu tuuleenergia elukaar läbi uuritud alates must, värvilise ja väärismetallide, plastikute, polümeeride, muude keemiliste ühendite tootmisest- kaevandamisest utiliseerimiseni tsüklid ei saa hinnata milline energialahendus on rohelisem, taastavam, säästlikum, efektiivsem, kallim või odavam.</p> <p>Ka mõjude hindamisel ei olda täna võimalised modelleerima kogu helispektri ulatuse mõjusid, Puudub kompetents, puuduvad vahendid, puuduvad regulatsioonid. Keegi ei kujuta täna ette, et ilma vastava hariduse ja kompetentsita hakkaksime ehitama Eestisse tuumajaama. Kui meil puuduvad täna täielikud teadmised tuuletööstuse kõigist mõjudest loodusele, inimestele, loomastikule kogu läbi tuuleparkide elukaare, me ei suuda modelleerida kogu mõjuspektrit, ei saa ometi ka menetleda võimalikke asukohti ja mõjusid nendel.</p> <p>Hinnata ja kaalutletud otsuseid saab ja võib langetada vaid siis, kui kõik on eelnevalt põhjalikult uuritud, vastuvaidlematult tõestatud. Mitte langetada otsuseid kuskil kellegi poolt sõlmitud kokkulepete, lubaduste, vägisi peale surutud kohustute najal.</p>	<p>Tuulepargi rajamise võimalikkus ja täpne paigutus selgub planeeringulahenduse käigus. Tuulepargi rajamise võimalikkust saab hinnata pärast KSH läbiviimist.</p> <p>KSH programm näeb ette müra modelleerimist ja selle mõju hindamist, sh madalsagedusliku ja infraheli arvutusi, vastavalt hetkel kehtivale õigusraamistikule. Kliimaministeeriumi tellimisel on koostamisel töö Tuuleparkide mõju võrdlev analüüs ja juhend mõjuhindajatele. See sisaldab võrdlevat analüüsi välisriikide (nende seas vähemalt Soome, Taani ja Saksamaa) mere- ja maismaatuuleparkide rajamise ja kasutamise keskkonnamõju hindamist (KMH ja KSH) puudutavatest regulatsioonidest, normidest, meetodikatest, juhenditest ja praktikatest, keskendudes mõjudele nagu välisõhus leviv müra, madalsageduslik müra ehk infraheli, vibratsioon ja varjutamine. Analüüsi tulemustele tuginedes pakutakse välja konkreetseid ettepanekud välisõhus leviva müra,</p>
---	---	---

		<p>madalsagedusliku müra (infraheli), vibratsiooni ja varjutamise efektiivsemaks hindamiseks, prognoosimiseks ja reguleerimiseks ning antud häiringute ennetamiseks, vältimiseks ja leevendamiseks ning vajadusel vastavate õigusaktide muutmiseks.</p> <p>Töö koostaja on ELLE OÜ ja see valmib 2025. aasta esimesel poolel. Seega, KSH aruande koostamise ajal on mõjuhindajatel kasutada parim võimalik kogemus ja riiklikult kokkulepitud meetodikad müra käsitlemiseks ja hindamiseks.</p> <p>Täpsem müra hindamine teostatakse KSH aruande raames.</p>
<p><b>Eesti Geoloogiateenistus</b> <b>30.01.2025 nr 13-3/25-177</b></p>	<p>Esitasite 29.01.2025 kirjaga (registreeritud dokumendihaldussüsteemis DELTA 30.01.2025 numbriga 13-3/25-171) Eesti Geoloogiateenistusele kooskõlastamiseks Saarde valla tuulepargi edasiarenduse kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu (edaspidi planeering) asukoha eelvaliku lähteseisukohtade ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (edaspidi KSH) programmi. Planeeringu koostamine ja KSH on algatatud Saarde Vallavolikogu 15.08.2024 otsusega nr 1-3/148. EP koostamise eesmärk on püstitada tuulepark ja tuulepargi toimimiseks vajalik taristu Pärnu maakonnas Saarde vallas. Dokumentidega oli võimalik tutvuda Saarde valla koduleheküljel: <a href="https://saarde.ee/saarde-tuulepargi-edasiarendus">https://saarde.ee/saarde-tuulepargi-edasiarendus</a>.</p> <p>Planeeringudokumendid on varasemalt üle vaadanud Maa-amet esitades oma ettepanekud 05.12.2024 kirjaga nr 6-3/24/11139-6.</p> <p>Planeeritav ala kattub seisuga 30.01.2025 osaliselt maavarade registris arvel oleva Napsi turbamaardla (registrikaart nr 144) hästilagunenud turba aktiivse reservvaru</p>	<p>Teadmiseks võetud. KSH programmis tehakse vastavad parandused.</p>

	<p>plokiga 5. Kehtivaid kaevandamislubasid ega Keskkonnaametis menetluses olevaid kaevandamisloa taotlusi planeeringualal hetkel ei ole. Planeeringuala kattumine maardlatega on lähteseisukohtades kajastatud. Ala kattub ka täielikult üldgeoloogilise uurimistöo loaga YGUL/522251 „Rapla-ja Pärnumaa maavarade teemaplaneeringu uuringuruum“.</p> <p>Planeerimisseaduse (edaspidi PlanS) § 99 lõike 1 kohaselt tehakse kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu eelvalik koostöös valitsusasutustega, kelle valitsemisalas olevaid küsimusi kohaliku omavalitsuse eriplaneering käsitleb. PlanS § 105 lõike 1 kohaselt esitatakse kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu asukoha eelvaliku otsuse eelnõu koos keskkonnamõju strateegilise hindamise esimese etapi aruandega kooskõlastamiseks PlanS § 99 lõikes 1 nimetatud asutustele.</p> <p>Maapõueseaduse (edaspidi MaaPS) § 15 lõike 7 alusel kui planeeritaval maa-alal asub maardla või selle osa, kooskõlastatakse maakonnaplaneering, üldplaneering, detailplaneering ja riigi või kohaliku omavalitsuse eriplaneering PlanS-s sätestatud korras Kliimaministeeriumi või kliimaministri volitusel riigiasutusega, kelle ülesanne on tagada riigi geoloogiaalane pädevus.</p> <p>Kliimaministri 14.12.2024 käskkirjaga nr 1-2/24/507 „Volitus Eesti Geoloogiateenistusele maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavaks tegevuseks loa andmiseks ja planeeringute kooskõlastamiseks“ on Eesti Geoloogiateenistusele antud volitus kooskõlastada planeeringuid, kui planeeritav maa-ala asub maavarade registris oleval maardlal või selle osal.</p> <p>MaaPS § 14 lõike 2 alusel Kliimaministeerium või kliimaministri volitusel Kliimaministeeriumi valitsemisala riigiasutus, kelle ülesanne on geoloogiline kaardistamine ning geoloogilise teabe säilitamine ja kättesaadavuse tagamine, võib lubada maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavat tegevust üksnes juhul, kui kavandatav tegevus:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) ei halvenda maavara kaevandamisväärsena säilimise või maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda;</li> <li>2) halvendab maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda, kuid tegevus ei ole püsiva iseloomuga või</li> </ol>	
--	---	--



3) halvendab maavara kaevandamisväärsena säilimise või maavarale juurdepääsu olemasolevat olukorda, kuid tegemist on ülekaaluka avaliku huviga ehitisega, sealhulgas tehnovõrgu, rajatise või ehitusseadustiku tähenduses riigikaitselise ehitise ehitamisega, mille jaoks ei ole mõistlikku alternatiivset asukohta, või tegemist on elektrituruseaduse tähenduses taastuvat energiaallikat kasutava elektrienergia tootmiseseadme ja seonduva taristu ehitamisega.

Eesti Geoloogiateenistus on tutvunud planeeringumaterjalidega ning märgib järgmist:  
- Lähteseisukohtade ja KSH programmi tabelis Tabel 2-3. Eriplaneeringuga kavandatava tegevusega eeldatavalt kaasnev keskkonnamõju, selle olulisus, mõju hindamismeetodid ja vajalikud uuringud on „geoloogia, pinnas ja maardlad“ valdkonna juurde mõju olulisusena ja selle käsitlemise osas KSH aruandes märgitud (tsiteerin): „EP alal ei ole maardlaid ega mäeeraldisi. Põhjavesi on keskmiselt kaitstud“. Palume sarnaselt peatükis 2.6.7. Geoloogia ja maardlad tooduga märkida, et planeeringuala põhjaosa kattub väikeses osas Napsi turbamaardla 5. plokiga.

- Lähteseisukohtade ja KSH programmi tabelis Tabel 3-2. Huvitatud asutuste ja isikute loetelu on koostöö tegijana märgitud Maa-amet ja menetlusse kaasamise põhjendusest toodud (tsiteerin): „Kooskõlastab eriplaneeringuid, kui planeeritav maa-ala asub keskkonnaregistri maardlate nimistus oleval maardlal või selle osal“.

Täpsustame, et keskkonnaregistri asemel peetakse maavarade arvestust nüüdseks **maavaraderegistris**.

Samuti annab MaaPS alusel kooskõlastusi alates 01.01.2025 Eesti Geoloogiateenistus. Sellest tulenevalt palume korrigeerida ka tabelis 3-2 toodud koostöötegija nime Maa-ameti asemel **Eesti Geoloogiateenistuseks**.